

Lietuvų totoriai

Nr. 1-3 (128–130)

2010 m. balandis–birželis

ISSN 1822–2072

2010 m. musulmonų švenčių ir atmintinų datų kalendorius

Krikščioniško kalendoriaus data	Mėnulio Kalendoriaus data	Šventės bei atmintinos datos pavadinimas
2010 m. vasario 26 d.	1431 m. Rabi Al- Avval 12 d.	Mevlud (Pranašo gimtadienis)
2010 m. rugpjūčio 11 d.	1431 m. Ramadan 1 d.	Pirmoji Ramadano diena
2010 m. rugsėjo 5/6 d.	1431 m. Ramadan 26/27 d.	Kadr naktis
2010 m. rugsėjo 9 d.	1431 m. Šavval 1 d.	Ramadan bairamo pirmoji diena
rugsėjo 10 d.	Šavval 2 d.	Ramadan bairamo antroji diena
rugsėjo 11 d.	Šavval 3 d.	Ramadan bairamo trečioji diena
2010 m. lapkričio 15 d.	1431 m. Zul Hidžah 9 d.	Arafato diena
2010 m. lapkričio 16 d.	1431 m. Zul Hidžah 10 d.	Kurban bairamo pirmoji diena
lapkričio 17 d.	Zul Hidžah 11 d.	Kurban bairamo antroji diena
lapkričio 18 d.	Zul Hidžah 12 d.	Kurban bairamo trečioji diena
lapkričio 19 d.	Zul Hidžah 13 d.	Kurban bairamo ketvirtoji diena
2010 m. gruodžio 7 d.	1432 m. Muharram 1 d.	Naujieji metai
2010 m. gruodžio 16 d.	1432 m. Muharram 10 d.	Ašure (Atgailos ir pasninko diena)

Mieli tautiečiai, kviečiame Jus atvykti į Vytauto Didžiojo ir Žalgirio mūšio 600-ųjų metinių paminklo atidengimo iškilmes Raižiuose

2010 m. birželio 26 d. (Raižiai, Punios seniūn., Alytaus r.)

- 12.00 val. Iškilmingas paminklo atidengimas (skulptorius Jonas Jagėla)
 13.00 val. Saulės laikrodžių pristatymas (autorius Jonas Navikas)
 13.20 val. Pamaldos mečetėje
 14.00 val. Koncertas „Istoriją kuriame kartu“

Daugelio tarptautinių operos festivalių laureatė, operos solistė Lilija Gubaidulina (sopranas), Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugijos Kilmės liudijimų įteikimas, Lietuvos totorių ans. „Alije“ (vad. Aleksandras Melechas), Punios kaimo kapela „Punelė“ (vad. Gintautas Šmitas) ir folkloro ans. „Levandra“ (vad. Onutė Kizilienė), Vilniaus tautinių dainų moterų vokalinis ansamblis „Volungė“ (vad. Lilijana Miškinienė), Butrimonių vidurinės mokyklos merginų choras (vad. Neringa Valvoniene), šokio studija „Gojelis“ (vad. Deimantė Baranauskienė), Kauno apskrities totorių bendruomenės vaikų ansamblis „Leisan“ (vad. Natalija Jackevičienė), Vaisodžių pagr. mokyklos mokinių instrumentiniai ansambliai (vad. Veneta Baliukonienė ir Vidmantas Jankauskas).

Kitos pramogos:

Jano Mateikos „Žalgirio mūšio“ originalaus dydžio paveikslo reprodukcijos pristatymas, totorių lankininkų iš Lenkijos ir Kaučo riterių klubo istorinio mūšio fragmentai, Alytaus rajono ir Lietuvos totorių amatų ir kulinarinio paveldo pristatymai, autentiška totoriško maisto gamyba – ėriuko kepimas ir plovo gaminimas, šaudymo iš lanko varžybos, vaišinimas kareiviška koše, paveikslo tapymas, Literatų klubo mažoji knygų mugė, oro baliono pakėlimas, pasivažinėjimas karieta po Raižių apylinkes, šventinė prekyba

Nuo 20 val. Vakaronė totorių bendruomenei

*Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga
 Vytauto Didžiojo paminklo pastatymo fondas
 Alytaus apskrities totorių bendruomenė*

Totoriai: per 600 ir daugiau metų – ne tik šimtalapis pyragas

DARIUS BABIJONAS

Užsukti Alytaus kraštotyros muziejun iki pat lapkričio pabaigos kviečia paroda „Totoriai šalia mūsų“. Spalio 29 d. ekspoziciją atidarė jungtinės lietuvių ir jiems talkinančių totorių pajėgos.

Gausiai susirinkusius lankytojus sveikino muziejaus direktorė Audronė Jakunskienė, Alytaus, Subartonių (Varėnos r.), Kauno totorių, Miklusėnų bendruomenės atstovai, parodos sumanytojas Vilmantas Dunderis ir šio muziejaininko talkininkė fotografė Zita Stankevičienė. Kaip pasakojo V. Dunderis, paroda – tai siekis susipažinti su totorių kultūra, istorija, tradicijomis ir noras įrodyti, kad per daugiau nei 600 metų šalia lietuvių gyvenantys totoriai turi teisę didžiuotis ne vien šimtalapiu pyragu... Dzūkijos paveldo dalimi laikomas skanėstas – tikrai nevienintelis akcentas, liudijantis totorių indėlį į Lietuvos kultūrą. Parodos iniciatoriaus teigimu, šiai tautai turėtume būti dėkingi ne tik už mūsų kulinarinę įvairovę, agurkus, svogūnus, jų atvežimą į Lietuvą, apskritai, daržininkystės vystymą, bet ir paramą krašto gynyboje, karyboje, kitose srityse.

Totoriai parodos kūrėjus lietuvius laikė savais

Asmeninių archyvų eksponatus „Totoriai šalia mūsų“ parodai muziejuje skolino Motiejus Abunevičius, Motiejus Jakubauskas, kiti totoriai. Miklusėniškis, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininko pavaduotojas M.

Parodos koordinavimas Vilmantas Dunderis totoriams pasirodė lyg savas: „O jei būdavo akimirku, kai atrodė, kad jau nieks negalėdavo padėti, kreipdavausi kaip Bazarauskų anūkas. Tarp totorių, ypač vyresnių, tai suveikdavo kone magiškai.“

Jakubauskas už dėmesį tautiečiams dėkojo muziejaininkams ir jų kolegoms, įteikdamas padėkas, o drauge su Galimu Sitdykovu – šio autoriaus su Adu Jakubausku ir Stanislavu Duminiu parengtas knygas „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“. Skolingi neliko ir lietuviai. Z. Stankevičienė Raižiuose kuriamam totorių muziejui skyrė parodos fotolakštus. „Gal tai ne meninė fotografija, bet istorinė dokumentika – tikrai“, – dovanojama nuotraukas sakė fotografė.

Pušėnuose (Alytaus r. Pivašiūnų sen.)

Dalyvavimas „Totoriai šalia mūsų“ parodos rengimo darbuose fotografė Zitai Stankevičienei buvo mielas sugrįžimas prie Alytaus rajono totorių temos, kurią prieš daugiau nei 20 metų ji apgynė savo diplominiame darbe Vilniaus universitete

gimusi Zita prisipažino, nors yra lietuvė, neretai laikoma totore... Tai patvirtino ir Motiejus Jakubauskas, ne kartą gavęs klausimų, ar jiedu nėra giminės, o gal tautiečiai. „Ne, mes ne giminės ir ne tautiečiai. Bet sugyvenam puikiai“, – pasakojo ponas Motiejus. Dalyvavimas „Totoriai šalia mūsų“ parodos rengimo darbuose Z. Stankevičienei buvo mielas sugrįžimas prie Alytaus rajono totorių temos, kurią prieš daugiau nei 20 metų ji apgynė savo diplominiame darbe Vilniaus universitete.

Parodoje pristatytas ir teminis katalo-

„Totoriai šalia mūsų“ atidaryme „gyvai“ atliekamomis Kazanės totorių bei panašiomis tautinėmis melodijomis dalijosi dainininkė Rima Kazėnienė iš Kauno ir dūdelininkas Ernestas Gaidukevičius iš Subartonių

Skelbimas

2010 m. liepos 16–18 d. organizuojama išvyka į Lenkiją į Griunvaldo lauką, kur prieš 600 metų vyko garsusis Žalgirio mūšis. Norintys vykti į kelionę prašomi registruotis pas bendruomenių pirmininkus iki liepos 7 d. Kelionė ten ir atgal, dvi nakvynės su pusryčiais kainuos po 140 litų žmogui.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Totorių musulmonų šventoji knyga Koranas ir kiti parodos eksponatai. Nors per šešis šimtmečius totoriai prarado savo gimtąją kalbą, bet islamo tikėjimas padėjo išsaugoti tautinę savimonę, kultūrinę identitetą. Koraną ir kitas vertybes parodai paskolino Motiejus Abunevičius, Motiejus Jakubauskas ir kiti totoriai

Parodos „Totoriai šalia mūsų“ rengėjai (iš kairės): Parodos sumanytojas Vilmantas Dunderis, Alytaus kraštotyros muziejaus direktorė Audronė Jakunskienė, fotografė Zita Stankevičienė ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininko pavaduotojas Motiejus Jakubauskas

gas. Viršelyje – vyresnio amžiaus lietuvė ir totorė (**nuotraukoje** - Anelė Marčiulaitienė ir Marytė Šagunevičienė). Pasak muziejininko Vilmanto Dunderio, į leidinį sudėtas ir mažytis totoriškų žodžių žodynelis, kuriuos jam ir katalogo redaktorei Vilijai Markauskienei teko išmokti projekto metu. Rengėjai tikisi, kad parodos eksponatai, ypač katalogo žodynelis, geriau pažinti save, kalbą padės patiems totoriams. Beje, kaip ir fotografė, parodos koordinatorius Vilmantas totoriams pasirodė lyg savas. „O jei būdavo akimirku, kai atrodė, kad jau nieks negalėdavo padėti, kreipdavaisi kaip Bazarauškų anūkas. Tarp totorių, ypač vyresnių, tai suveikdavo kone magiškai“, - Alytaus kultūros interneto tinklapiui „Akultūra. Lt“ atviravo V. Dunderis.

„Totoriai šalia mūsų“ atidaryme „gyvai“ atliekamomis Kazanės ir Krymo totorių tautinėmis melodijomis dalijosi dainininkė Rima Kazėnienė iš Kauno ir dūdelininkas Ernestas Gaidukevičius iš Subartonių. Renginio metu, kas norėjo, vaišinosi garsiuoju šimtalapiu. Na, o Alytaus kraštotyros muziejuje dar apsilankysiančių aktyviausiųjų turėtų laukti dovana ... DVD plokštelė su originaliu videodarbu „Murzų ainiai Lietuvos žemėje“. Rusijos Federacijos Tatarstano respublikos sostinėje Kazanėje vykusiame konkurse jis buvo pripažintas geriausiu tarp 160 filmų.

Neringos Babijonienės nuotraukos

Susitikimai, padėję prisiliesti prie totorių istorijos ir kultūros

VILGEMINA PUSKUNIGIENĖ
Kauno rajono savivaldybės viešosios bibliotekos direktoriaus pavaduotoja

Organizuojant Europos paveldo dienas „Istoriją kuriame kartu“ Kauno rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje, bendradarbiauti maloniai sutiko Kauno totorių bendruomenė. Norėjome supažindinti Garliavos bendruomenę bei moksleivius su totorių gyvenimu, jų kultūra bei kultūriniu paveldu.

Bibliotekoje rengiamai parodai „Kita kultūra - Lietuvos istorijos dalis“, bendruomenės pirmininkas K.Šafranavičius paskolino įdomių, istorinių knygų: „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės totorių giminių herbai“, „Lietuvos totoriai kariai“/katalogas, „Totoriai Lietuvoje ir Lenkijoje“ ir kt. bei naujausią

enciklopedinį žinyną „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ keletą žurnalų, nuotraukų, kurios padėjo prisiliesti prie totorių istorijos ir kultūros.

Parodos atidaryme dalyvavo Kęstutis Šafranavičius, bendruomenės nariai Jolanta Zinkuvienė ir Jonas Ridzvanavičius. Labai nuoširdžiai svečiai pristatė savo bendruomenę, šios mažos, bet atkaklios tautos indėlį į Lietuvos įvairių laikotarpių istoriją, atsakinėjo į lankytojų klausimus.

Pristatyti A.Jakubausko, G.Sitdykovo, St.Dumino knygą „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ Garliavos bendruomenei, į viešąją biblioteką atvyko knygos autorius Galimas Sitdykovas ir redaktorė Emilija Golovanova. Autorius pasakojo apie knygos išleidimą ir jos reikšmę Lietuvos totorių ir Lietuvos kultūros istorijai. Redaktorė

E.Golovanova paragino jaunimą domėtis ir gerbti savo tautos istoriją.

Po knygos pristatymo vyko dokumentinio filmo „Murzų ainiai Lietuvos žemėje“ peržiūra. Aktyviausiai susirinkusiems Garliavos vidurinės mokyklos moksleiviams, vad. mokytojos A. Šalavkienės, tai buvo puiki pilietinio ugdymo pamoka. Už didžiausią susidomėjimą totorių istorija moksleivis Tadas Gužauskas buvo apdovanotas svečių pristatyta knyga „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“.

Dėkojame Kauno totorių bendruomenei už nuoširdžius susitikimus, padėjusius geriau pažinti šią garbingą tautą, o Galimui Sitdykovui ir už bibliotekai padovanotus enciklopedinį leidinį „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ ir filmą „Murzų ainiai Lietuvos žemėje“.

Europos paveldo diena Keturiasdešimt Totorių kaime

2009 m. rugsėjo 18–27 d. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos organizavo renginių ciklą pagal Europos Tarybos programą „Europos paveldo dienos“. Šiuome renginiuose tema – „Europa, bendras paveldas. Istoriją kuriame kartu“. Jų metu Lietuvą siekiama pristatyti kaip istoriškai daugiakultūrę valstybę, kurioje nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų išsitemo skirtingų religijų (krikščionys, judėjai, musulmonai), konfesijų (katalikai, stačiatikiai, sentikiai, liuteronai, kalvinistai, evangelikai) ir įvairių tautybių (lietuviai, lenkai, rusai, vokiečiai, žydai, totoriai, karaimai, romai, škotai, baltarusiai) žmonės.

Lietuvos miestuose, miesteliuose ir kaimuose gausiai išlikę, tačiau, deja, mažai žinomai ir intensyviai nykstantis materialusis paveldas tebėra gyvas šalies daugiakultūrės praeities įrodymas. Istorijos tėkmėje ir ypač sovietmečiu dalis šio vertingo paveldo buvo sunaikinta, negrįžtamai pakeista. Jis ir toliau nyksta, nepakankamai pažintas, suprastas ir įprasminamas savo natūralioje aplinkoje. Laikui itin paveikūs medinės architektūros paminklai: sentikių cerkvės, unikalūs žydų palikimas – sinagogos, pastaruoju metu totorių bendruomenės pastangomis rekonstruotos mečetės. Maldos namai, kapinaitės, bendruomenių institucijų pastatai, su įžymiais vienos ar kitos bendruomenės asmenimis sietinos

vietos, gyvenamieji pastatai – visi šie materialiojo paveldo objektai gana dažnai yra nedidelio miestelio ir jo kultūrinio gyvenimo raktas į platesnį pasaulį, dalis jų yra plačiai minimi vien todėl, kad išgarsėjęs žydas, totorius ar baltarusis iš jo yra kilęs, gyvenęs, kūręs ar jame lankęsis.

Rugsėjo 20 d. visi besidomintys Lietuvos totorių kultūra ir papročiais apsilankė Keturiasdešimt Totorių kaime, kur 9.00 val. prasidėjo šventinis namazas (malda) Ramadan Bairamo šventės proga kaimo mečetėje, kurį vedė mečetės imamas Ramazanas Krinickis. Atvykusius į kaimą žmones doc. dr. Galina Miškinienė supažindino su mečete, totorių kapinėmis, papasakojo apie totoriškas kaimo sodybas.

Vėliau įvyko fotografijų parodos „Lietuvos totorių tradicijos“ pristatymas Keturiasdešimties Totorių kaimo mokykloje bei tautinių patiekalų pristatymas ir degustacija, vaikų ir jaunimo koncertas. Parodą pristatė Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas. Taip pat buvo pristatytas A. Jakubausko, G. Sidyko ir S. Dumino 2009 m. vasarą išleistas biografijų žinynas „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“. Nuoširdžiai dėkojame Olgai Ščuckajai–Jakubauskienei bei Keturiasdešimt Totorių kaime gyvenančioms mergaitėms už atliktus totoriškus šokius bei folkloro ansamblio „Alije“ vadovui Alikui Mele-

chui už atliktą dainą.

Fotografijų paroda ir renginių surošė bei visus svečius tautiniais patiekalais pavaišino Keturiasdešimt Totorių kaimo totorių bendruomenės pirmininkė Fatima Buinovska bei jos vadovaujamas bendruomenės komitetas. Dėkojame Keturiasdešimt Totorių pagrindinės mokyklos direktorei poniai Danutai Klopovai už geranoriškumą ir suteiktas mokyklos patalpas.

Tarp svečių malonu buvo matyti mūsų tautietį, gyvenantį Londone, Alių Vilčinską, atvykusį į renginį su giminėmis bei bičiuliais, etnologą dr. Libertą Klimką, Etninės kultūros globos tarybos pirmininką, Lenkijos Respublikos konsulą Vilniuje poną Piotrą Wdowiaką, nuoširdžiais draugais tapusius Joną Paršeliūną ir Liuciją Eimuntavičienę. Renginyje dalyvavo apie 70 žmonių.

Dėkojame Paveldo departamento prie Kultūros ministerijos darbuotojoms Nijolei Narbutaitei ir Dianai Uzelo, kuravusioms totorių dienos renginius.

Laukiant garbių svečių Keturiasdešimt Totorių kaimo bendruomenei koncertavo folkloro kolektyvas iš Rudaminos „Rudomianka“, vadovaujamas Violetos Čereškos, daugelio liaudies muzikos festivalių dalyvis.

„LT“ informacija
Tekste panaudota dr. Jurgitos Šiaučiušaitės–Verbickienės medžiaga

Išleista nauja knyga: Orientas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos visuomenės tradicijoje: totoriai ir karaimai

Lietuvos mokslas vis daugiau dėmesio skiria Lietuvos totoriams ir karaimams. Abi etnokonfesinės bendruomenės taip pat domina užsienio mokslininkus, ir ne tik tų valstybių, kuriose gyvena bendruomenės (Lietuvos, Baltarusijos, Lenkijos). Jų savita praeitis, kalbinė situacija, raštija ir tradicijos traukia Anglijos, Rusijos, Suomijos, Tatarstano, Turkijos, Ukrainos istorikų, orientalistų, tiurkologų ir lyginamosios kalbotyros specialistų dėmesį. Šiuo metu galima kalbėti apie susiformavusius tyrimų prioritetus: totorių ir karaimų apgyvendinimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, jų teisinės, socialinės ir kultūrinės integracijos bei asimiliacijos problemos, totorių heraldikos, unikalios totorių raštijos, karaimų kalbos tyrimai, istorinių diasporų padėtis naujausiais laikais.

Tai, kad Lietuvos totorių ir karaimų

problematika toli gražu nėra išsemta, rodo Lietuvos ir užsienio mokslininkų naujų tyrimų rezultatai, pristatyti 2007 m. rugsėjo 13–15 d. Vilniaus universitete įvykusioje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „610-osios totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje metinės“. Konferenciją surengė Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Kultūrinių bendrųjų studijų centras, Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga ir Lietuvos karaimų bendruomenė.

Dalis konferencijos pranešimų, atspindinčių Lietuvos totorių ir karaimų problematikos naujausių tyrimų rezultatus, išaugo į straipsnius, kurie buvo sudėti į straipsnių rinkinį *Orientas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos visuomenės tradicijoje: totoriai ir karaimai*. Straipsnių rinkinio sudarytojos – prof. habil. dr. Tamara Bairašauskaitė, doc.

dr. Halina Kobeckaitė, doc. dr. Galina Miškinienė.

Straipsnių rinkinį sudaro šeši teminiai skyriai. Pirmasis skyrius apima straipsnius tradicine istorine tematika: LDK totorių ir valdžios santykiai, totorių bendruomenės integracijos ir asimiliacijos problemos, karaimų lokaliųjų bendruomenių padėtis, abiejų bendruomenių demografinė situacija, karaimų kultūrinė veikla Vilniuje tarpukario laikotarpiu. Dvi paskutinės temos istoriografijoje nagrinėjamos pirmą kartą. Antrasis skyrius jungia straipsnius, skirtus aktualiems totorių raštijos aspektams. Jų autoriai nagrinėja religinių rankraščių kultūrinius, teminius ir kalbinius sluoksnius, rašo apie naujai aptiktus rankraščius bibliotekų saugyklose ir privačiose kolekcijose. Karaimų religinei raštijai skirtas straipsnis apie Jakobo Duvano katekiz-

Vilniaus Lukiškės – Lietuvos totorių istorijos dalis

MOTIEJUS CHALECKAS

2009 m. birželio 10 diena ilgam liks Lietuvos totorių atmintyje. Buvusiame Vilniaus Lukiškių pakraštyje – musulmonų, Mahometonų ir Mečetės gatvių bei Neries upės krantinės stačiakampyje, dabartinės A. Goštauto gatvės 11-ojo namo sienoje pritvirtinta memorialinė lenta. Ji byloja apie tai, kad arti tos vietos stovėjo dar Vytauto Didžiojo laikais pastatyta mahometonų mečetė ir buvo įrengtos jų kapinės, menančios garbingą totorių istoriją Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Atidengiant paminklinę lentą dalyvavo garbūs Vilniaus miesto savivaldybės, valstybinių ir visuomeninių organizacijų atstovai, kai kurie Seimo nariai bei didelis mūsų tautiečių būrys iš įvairių Lietuvos vietų. Kalbėjusieji apgailestavo dėl to, kad Vilniaus totoriai neturi savo maldos namų, savo kultūros muziejaus, kad negražintas turėtas jų turtas. Buvo kalbėta ir apie restitucijos reikalus, apie turėtą žemę prie Lukiškių mečetės. Išsakytos mintys man priminė tai, kad iš čia dalyvaujančių aš paskutinis dirbau šią žemę, priklausiusią mečetės valdai. Joje padėjau auginti bulves, agurkus, pomidorus ir kitas daržoves. Nuo senų laikų ją naudojo buvę mečetės imamai ir šeimos nariai.

O dabar apie priešistorę Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdose gyvenę totoriai, pasikeitus valstybių riboms, atsidūrę skirtingose pusėse ir mažai ką žinojo apie savo giminaičius. Taip atsitiko ir mano atveju. Kai baigiau vidurinės mokyklos aštuonias klases ir nusprendžiau mokytis specialybės, prireikė giminystės ryšių didmiestyje. Iš senelių žinojau, kad

mą. Trečiąjį skyrių sudaro straipsniai, kuriuose nagrinėjamos karaimų kalbos problemos, antroponimai ir papročiai. Pagaliau yra išaiškinta Keturiasdešimt Totorių kaimo pavadinimo kilmė. Keturtojame skyriuje svarstomas totorių ir karaimų įvaizdžio visuomenėje ir raštijoje problemos. Penktąjį skyrių sudaro straipsniai, atskleidžiantys iškilų Lietuvos totorių nežinomus biografijų faktus. Šeštasis skyrius atspindi totorių ir karaimų istorinę atmintį. Jį sudaro archyvų aptarimas, šaltinių publikacija ir fiksuota gyva atmintis, perteikta per amžininkų pasakojimus. Taip pat pirmą kartą bandoma pažvelgti, kaip formuojasi totorių ir karaimų bendruomenių vaizdas virtualioje tikrovėje.

senelės sesuo buvo ištekejusi už Vilniaus Lukiškių priemiesčio mečetės imamo Juozo Chalecko ir ten dar gyvena jų palikuonys. Kryptis aiški – ieškoti Lukiškių priemiesčio, o ten – mečetės. Pokario susisiekimas su Vilniumi buvo sudėtingas, nepatogus ir kontroliuojamas. Kaimuose buvo baigiami organizuoti kolūkiai, vietos valdžia švelniau pradėjo reaguoti į kolūkiečių prašymus išvykti. Krikščionims kai kur duodavo mašiną važiuoti melstis į Vilniaus Kalvarijas, bet reikėjo aplankyti ir jau atidengtą Lenino paminklą Stalino prospekte. Į tokių ekskursantų sąrašus patekau ir aš. Per naktį dardėję nedengtame sunkvežimyje, ryte jau buvome Vilniuje. Su pakeleiviais atsisveikinau buvusiame Stalino prospekte, netoli Lenino statulos. O kur Lukiškės? Man, kaimo vaikigaliui, buvo nežinoma, kad jos už gatvės kampo.

Vienintelė paguoda – taksi. Rusų kalbą nelabai mokėjau, bet buitinė šnekamoji lenkų kalba pagelbėjo. Ne visi vairuotojai norėjo vežti iš Lenino aikštės į Lukiškės dėl suprantamų priežasčių. Vienas nusišypsojo, pavėžiojo kažkokiomis gtvėlėmis ir išleido Mečetės gatvės pabaigoje. Susiradau mečetę – langai užkalti, ant durų – spyna su plomba. Sandėlis. Gretimai radau Vilniaus Lukiškių priemiesčio mečetės ilgalaikio (1893–1914, 1919–1922 m.) imamo Jusufo Chalecko sūnaus Suleimano Chalecko namą. Tai buvo gyvenamasis namas prie mečetės ir miziaro. Priešais – daržas su nuolydžiu į Neries upę. Šeimnininkas, buvęs ilgalaikis mečetės muedzinas, tikras senolis, vos paeina, apkurtęs, atmintis šlubuoja. Su jo žmonos pagalba išsiaiškinom giminystės ryšius. Aš – jo pusbrolio iš Lietuvos sū-

Straipsniai skelbiami originalo kalbomis (anglų, baltarusių, lenkų, lietuvių ir rusų), yra santraukos anglų ir lietuvių kalbomis. Tokį straipsnių publikacijos principą lėmė tarptautinis autorių kolektyvas, taip pat suvokimas, kad tokiu būdu informacija bus prieinama dideliame skaitytojų būriui.

Sudarytojos tikisi, kad ši publikacija skatins visuomenės ir mokslininkų domėjimąsi unikaliomis Lietuvos totorių ir karaimų bendruomenėmis, kurios taciai, draugiškai ir korektiškai sugyveno su dominuojančiomis tautomis, taip pat suteiks galimybę jų istorijos ir kultūros tyrimams užimti deramą vietą Lietuvos ir užsienio istoriografijoje.

Sudarytojai

nus. Situacija prasta, viltis pradėjo blėsti. Gavau Suleimano sesers Aišos Achmerovos-Chaleckienės-Chaleckaitės adresą Subačiaus gatvėje. Giminė tokio paties laipsnio. Prisistačiau, susipažinome ir su jos sūnumi Vania Jakovlevičiumi Chalecku bei jo žmona Zina Smolskaja. Šeima labai maloniai priėmė nekviestą svečią iš Lietuvos. Vania Chaleckas tuo metu turėjo apie 50 metų, buvo eruditas, patyręs ekonomistas, greitai suprato mano kuklius norus ir pageidavimus. Išnagrinėjome visus galimus variantus gyventi Vilniuje, įsigyti specialybę ir nunešime dokumentus stoti į steigiamą Vilniaus technologijos technikumą. Kaip vėliau paaiškėjo, neprašovėme. Jau gyvendamas Vilniuje dažnai lankiausi pas Chaleckus Lukiškėse. Jų namuose rasdavo laikiną prieglobstį arba gyvenamąjį plotą daug mūsų tautiečių. Ilgą laiką jų namuose gyveno Ivanas Ščuckas iš Afindevičių, Vania Ščuckas iš Keturiasdešimt Totorių kaimo, Tania Jakubauskaitė iš Pilaitės, Felicija Bazarauskaitė iš Bazorų kaimo. Geranoriškai pagelbėdavo mūsų tautiečiams taip pat Aišos Achmerovos ir jos sūnaus Vanios Chalecko šeima. Pas juos įvairiais laikotarpiais gyveno Alina Poltaržickaja ir Galia Ščuckaja iš Baltarusijos, Elna Juozapavičiūtė iš Trakininkų kaimo, Minia Aleksandrovičė iš Keturiasdešimt Totorių kaimo, Tamara Chaleckaitė iš Adamonių kaimo, šio straipsnio autorius ir daugiau čia nepaminėtų žmonių.

Bet grįžkime prie Lukiškių mečetės žemės. Kadangi Suleimanas Chaleckas su šeima buvo nepajėgus viso daržo įdirbti, dalį daržo žemės tvarkė Vania Chaleckas su žmona. Mano giminaičiai miestiečiai žemę ne dirbo, o „tvarkė“, todėl ją kasti, tręšti, purinti, laistyti, ravėti ir kitus darbus atlikti buvo labai sunku. O man, kaimo vaikui, jiems padėti buvo vieni juokai. Nors Vilniuje gyvenau technikum bendrabutyje, mokiausi, o vėliau ir dirbau, 1952–1956 ir 1959–1962 m. kiekvieną pavasarį ir vasarą padėdavau savo geradariams įdirbti tą žemę. Visų minėtų giminaičių palaikai ilsisi Liepkalnio priemiestyje, Žirnių gatvėje, totorių – karaimų kapinėse. Lankydamasis ten nepamirštu jų geranoriškumo ir šiandieną.

Buvusi Lietuvos totoriams šventa palaičių laidojimo vieta – miziaras ir maldos sakralinė vieta – mečetė sunaikinti. Ar galėjo būti kitaip? Vargu. Tai naujoms kartoms ir praeiviams gatvėje primins prie mūrinio namo pritvirtinta memorialinė lenta.

KARO VETERANAS – STEPAS DZENAJAVIČIUS

GALIMAS SITDYKOVAS

Gegužės 9-osios išvakarėse Stepas Dzenajavičius gavo Rusijos prezidento Dmitrijaus Medvedevo Sveikinimo laišką ir Jubiliejinį medalį, skirtą Didžiojo Tėvynės karo pergalės 65-osioms metinėms paminėti, kurį Alytuje įteikė Rusijos pasiuntinybės Lietuvoje atstovas. Taip pat š. m. sausio mėnesį Stepas atšventė santuokos 60-metį. Su žmona Marijona jis užaugino tris vaikus, turi keturis anūkus ir tris proanūkius.

S. Dzenajavičius yra totorių karių, prieš 600 metų atvykusių į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, palikuonis. Už nuopelnus valstybei jiems dovanota žemė ir bajorų vardas. Iki XIX a. pabaigos pagrindinis Lietuvos totorių užsiėmimas buvo karyba, amatai ir daržininkystė. Visus vienijo religija – islamas.

Stepas gimė 1922 m. spalio 5 dieną Alytaus rajone, Raižiuose, daugiavaikėje žemdirbių šeimoje. Žemės buvo 6–7 hektarai. Nuo mažų dienų vaikai buvo pratinami prie darbo ūkyje. Tėvai nepamiršo ir dvasinio auklėjimo. Tarpukariu bendruomenės namuose prie mečetės veikė religinė mokykla. Islamo pagrindus – Korano ir maldų skaitymą, apeigų atlikimą – dėstė chodža Motiejus Chaleckas, imamo Adomo Chalecko brolis. Stepas buvo vienas geriausių mokinių, svajojo apie kelionę į Meką, savo gyvenimą norėjo susieti su religine veikla.

1941 m. birželio 22 dieną prasidėjęs karas nutraukė jaunuolio svajas. S. Dzenajavičius prisimena Alytaus bombardavimą. Netrukus sunkvežimiais ir motociklais pralėkė per kaimą vokiečių kariai.

Karo pradžia buvo palanki vokiečių kariuomenei. Buvo neaišku, kas laimės. Pergalingas vokiečių puolimas vyko sėkmingai iki gilaus rudens. Atrodė, kad tuoj bus užimta Maskva. Vyrai ir senoliai susitikę ginčijosi, dėl karo baigties. Raudonoji armija karo pradžioje patyrusi daugybę pralaimėjimų, 1944 m. liepos mėnesį grįžo į Lietuvą. Alytaus aerodrome pakeliui į Vakarų sustojo oro pajėgų pulkas „Normandija“. Prancūzų pilotai sėkmingai forsavo Nemuną, už nuopelnus šis pulkas buvo pavadintas Normandijos–Nemuno vardu.

1944 m. rugsėjo mėnesį prasidėjo mobilizacija į Raudonąją armiją. Iš Raižių kaimo ir apylinkių paimta apie 20 jaunuolių, tarp kurių buvo ir 22 metų

Stepas Dzenajavičius 1945 m. birželio mėn. ir 2009 m.

Stepas su broliais Aleksu ir Jokūbu.

Tarnyba prasidėjo stovykloje, kur buvo laikomi karo belaisviai, įtariamai išdavyste. Sąlygos stovykloje buvo sunkios, trūko maisto. Vėliau Stepas pateko į Gaižiūnų poligoną – į formuojamą pėstininkų dalinį. Iš čia su atsargos pėstininkų pulku pajudėjo Vakarų Prūsijos link, ten dalyvavo mūšiuose. Stepą vadovybė apibūdino kaip energingą ir sumanų karį. Jis buvo paskirtas skyrininku, o 1945 m. sausį jam suteiktas seržanto laipsnis.

S. Dzenajavičius prisimena, kad pavojingiausia buvo pėstininkų kariuomenėje. Karininkas, karinio būrio ar kuopos vadas, turėjo pirmas pulti į ataką, vesdamas paskui save karius. Kariai su PPŠ automatais bėga paskui vadą, o aplinkui skrieja kulkos, minų ir sviedinių skeveldros. Praskries pro šalį ar pataikys – viskam Dievo valia. Stepas kaip ir visi fronte buvę Raižių kaimo vaikai su savimi nuolat nešiojosi išsigelbėjimo maldą iš Chamailo. Ar išgelbėjo malda? Iš karo grįžo sveikas, vadinasi, išgelbėjo. Vis dėlto 1945 m. kovo mėnesį vienoje iš atakų jis buvo sužeistas į šlaunį. Jam padarytos kelios operacijos medicinos dalinyje ir Kauno karo ligoninėje, paskui jis gydėsi Raudondvaryje. Čia sužinojo apie karo pabaigą. Atsirado viltis sugrįžti į namus.

Vis dėlto po ligoninės Stepui Dzenajavičiui teko tarnauti prie Tilžės, 202-ajame atsarginiame pėstininkų pulke ir prižiūrėti oro pajėgų techniką. Tarnyba buvo nesudėtinga, reikėjo valyti ir dažyti lėktuvus. Maitino gerai, aprūpino nauja

karine apranga. Šalia tarnavo pilotai karininkai, oro pajėgų asai, turintys daugybę apdovanojimų. Stepas po karo irgi buvo apdovanotas medaliu „Už pergalę prieš Vokietiją“. Jį saugo su jubiliejiniais medaliais ir apdovanojimais už nuopelnus žemės ūkyje.

Tiesa, laukė dar vienas karas – su Japonija. Aviacijos dalis pajudėjo į Tolimuosius Rytus – per Maskvą, Uralą, Rytų Sibirą, Baikalą. Komsomolske prie Amūro kariai išgirdo, kad Japonija kapituliavo.

Gegužės 9 d. apie trečią valandą po pietų susitikom su Stepu Dzenajavičiumi jo bute Alytuje. Jis nusivilko šventiškus drabužius, nes ką tik buvo sugrįžęs iš Druskininkų, kur važinėjo kartu su Kazachstano Respublikos ambasados Lietuvoje darbuotojais. Druskininkuose palaidotas Tarybų Sąjungos didvyris kazachas Agadilis Suchanbajevas. Stepas Dzenajavičius ant jo kapo paskaitė maldą „Jasin“.

Islamo pagrindų, musulmoniškų apeigų išmanymas, Korano skaitymo mokėjimas padeda Stepui, kai suteikiamas vardas naujagimiui, tuokiami jaunavedžiai, padidima į paskutinę kelionę. Prireikė šių žinių ir Pergalės 65-čio dieną.

Sveikiname Mariją ir Stepą Dzenajavičius 60-ties metų bendro gyvenimo jubiliejaus proga, linkime geros sveikatos, laimės ir džiaugsmo Jūsų gyvenime.
Alytaus apskrities totorių bendruomenė

Nemėžio mečetės dvigubas jubiliejus

GALINA MIŠKINIENĖ

2009 m. lapkričio 27 d. gausi Nemėžio totorių bendruomenė ir svečiai susirinko Nemėžio vidurinės mokyklos aktų salėje, kad visi kartu atšvęstų Kurban-bairamo šventę ir paminėtų Nemėžio mečetės dvigubą jubiliejų. Ta proga buvo organizuota mokslinė konferencija. Pranešimus joje perskaitė etnologas, mokslo istorikas prof. habil. dr. Libertas Klimka, istorikas, pedagogas dr. Romas Batūra ir doc. dr. Galina Miškinienė. Prof. L. Klimka kalbėjo apie būtinybę sustiprinti istorinę atmintį, kad nebūtų atitrūkta nuo savo istorinių šaknų. Dr. R. Batūra priminė susirinkusiems Nemėžio istoriją ir totorių vaidmenį LDK laikotarpiu. Dr. G. Miškinienė pristatė naują leidinį „Orientas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos visuomenės tradicijoje: totoriai ir karaimai“, kurį išleido Vilniaus universiteto leidykla 2008 m. pabaigoje. Dabar skaitytojui norėtume trumpai priminti Nemėžio mečetės istoriją. Kiekvienoje musulmonų bendruomenėje turi būti maldos namai – mečetė. Nemėžio kaimo parapija įkurta 1684 m., tais pačiais metais pastatyta ir pirmoji Nemėžio kaimo mečetė. Ji sudegė 1909 m. ir jos vietoje buvo pastatyta nauja mečetė pagal architekto A. Sonino projektą. Naujosios mečetės fundatorius buvo Aleksandras Iliasevičius (1853–1925 m.), kuris yra žinomas kaip pirmasis Nemėžio totorių bendruomenės piligrimas į Meką. Amžino poilsio jis atgulė Nemėžio kapinėse. (Antrasis Nemėžio totorių bendruomenės piligrimas į Meką yra Borisas Vilčinskis. Jis šventąją kelionę atliko 2008 m.) Mečetę statė meistras Macejus Konarskis (1880–1955 m.). Nemėžio kaimo totorių mečetė ilgą laiką turėjo rėmėją – kunigaikštienę Zofiją Kričinską (1881–1983 m.), Aleksandro Iliasevičiaus dukrą.

Nemėžio mečetė yra medinė, stačiakampio formos (jos perimetras užima 10,3x6,6 m), su minareto bokšteliu. Mečetės keturšlaitis stogas dengtas skarda. Minaretas šešiakampis, jis įrengtas stogo centre. Minareto bokštelį dengia svogūno formos kupolas, kuris taip pat dengtas skarda. Visą minaretą vainikuoja pusmėnulis su žvaigžde. Kiekvienoje minareto sienoje yra po stačiakampį langelį.

Nemėžio mečetė turi dvi patalpas – vyrų ir moterų. Įėję į mečetę iš pradžių patenkate į prieškambarį, kuriame turite nusiauti, nes į mečetę einama basomis.

Moterys turi būti dar ir galvą skara apsigobusios. Mečetės grindys yra nuklotos kilimais. Įėję į pagrindinę (vyrų) patalpą išvysite *minbarą* (tai tam tikra sakykla) ir *mihrabą* (*mihrabas* nurodo besimeldžiantiems kryptį į Meką). Nemėžio mečetėje *mihrabas* nedidelis, su mažu kvadratinio langeliu sienoje. *Minbaras* 1994 m. pakeistas nauju. Penkių laiptelių *minbaras* simbolizuoja penkis islamo „stulpus“. Mečetėje ant sienų kabo dešimt *muhirų* (paveikslų): po penkis moterų ir vyrų pusėje. Yra žinoma, jog trys *muhirai*, kabantys vyrų pusėje, yra atvežti iš Mekos. Nė viename iš *muhirų* nei šioje, nei kitoje kitoje pasaulio mečetėje nepamatysite pavaizduoto žmogaus ar gyvūno. Tai draudžia islamas. Paveiksluose gali būti pavaizduotos šventosios vietos, kaip antai Meka. Taip pat gali būti pakabintos ištraukos iš maldų. Be penkių *muhirų*, Nemėžio mečetėje galima išvysti ir laidojimo audeklą bei du kilimėlius, kurių vienas atgabentas iš Medinos, o kitas – iš Krymo.

Mečetėje yra balkonėlis, į kurį kylama, kuomet pritrūksta vietos. Palei sienas stovi keletas suolų. Ant jų pamaldų metu gali prisėsti vyresnio amžiaus parapijiečiai.

Yra žinoma, jog Nemėžio mečetėje dirbo šie *imamai*: N. Jasinskis (iki 1690 m.) – pirmasis Nemėžio mečetės *imamas*; Aleksandras Jakubovskis (1832 (?)–1865 m.), Samuelis Šahidevičius (1866–1888 m.), Janas Vilčinskis (1889–1915 m.), Juzefas Vilčinskis (1915–1925 m.), Ibragimas Muchlia (1925–1971 m.), Ibragimas Vilčinskis (1971–1992 m.), Suleimanas Rafalovičius (1992–1994 m.), Michalis

Chaleckis (1994–1998 m.), Ivanas–Jachja Vilčinskis (1998–dabar).

Nemėžio mečetei teko išgyventi ir sunkius laikus. Antrojo pasaulinio karo metais (1944 m.) Sovietų Sąjungos kariuomenė totorių kapinių teritorijoje buvo pastačiusi raketines sistemas BM-13, dar žinomas „katiušos“ pavadinimu. Iš čia buvo apšaudomas Vilnius. Tačiau ne tik Vilniui „katiušos“ atnešė žalos. Kai Sovietų Sąjungos kariuomenė patraukė jas iš kapinių, ten liko gausybė duobių.

1956 m. buvo kilusi idėja nugriauti Nemėžio kaimo mečetę. Tačiau ir šį kartą totoriai nenuleido rankų ir stojo ginti savo šventovės. Dar ir dabar Nemėžyje yra išlikusi gyva šio įvykio liudininkė Felicija Aleksandrovič (g. 1931 m.). Ji pasakojo, jog žmonės apjuosė mečetę gyva grandine. Ji pati stovėjo su kirviu rankose, o Adamas Jakubovskis (1907–1999) puolė po buldozerio ratais ir taip jį sustabdė. Buldozeriui teko atsitraukti, bet žmonės dar kelias naktis budėdavo mečetėje ir taip ją išsaugojo, nors ir neatgavo savo reikmės. 1960–1968 m. mečetėje buvo grūdų sandėlis, o nuo 1968 m. jos patalpose veikė etnografinis muziejus.

Nepaisant visų negandų Nemėžio totoriai sugebėjo išsaugoti ne tik savo mečetę, bet ir išlikti stipria bendruomene. 2009 m. Nemėžio mečetei yra itin svarbūs metai – minimos dvi itin garbingos sukaktys: pirmosios Nemėžio kaimo mečetės 325 m. Sukaktis ir dabartinės mečetės 100 metų jubiliejus. Šia proga mečetė buvo suremontuota. Mečetė jau yra įtraukta į Lietuvos Respublikos kultūros paminklų sąrašą (inv. nr. ATV 796).

Kauno šachmatų federacijos Garbės prezidento Romualdo Makavecko IV greitųjų šachmatų turnyras

JONAS RIDZVANAČIUS

Jau tradiciškai įvykęs Kauno šachmatų federacijos Garbės prezidento Romualdo Makavecko IV greitųjų šachmatų turnyras vyko per Kauno dienų šventę šių metų gegužės 22 d., šeštadienį, Kauno žurnalistų sąjungos kavinėje „Vasaros olimpas“. Turnyrą organizavo, vedė ir jam teisėjavo Jonas Ridzvanavičius ir Algirdas Rauduvė.

Šiomet turnyre panorėjo dalyvauti kaip niekada daug šachmatininkų iš visos Lietuvos. Tačiau vietų kavinėje palyginti buvo nedaug, teko apsiriboti 85 dalyviais. Apie dešimtį atvykusių ir norėjusių dalyvauti kauniečių šachmatininkų turėjo tik stebėti prie šachmatų lentų vykstančias kovas.

Turnyre dalyvavo šachmatininkai iš Kauno, Vilniaus, Panevėžio, Šiaulių, Druskininkų, Alytaus, Marijampolės, Vilkaviškio, Vilkišios, Jonavos ir Ukmergės. Tarp dalyvių buvo vienas didmeistris, šių metų respublikos šachmatų čempionas Vidmantas Mališauskas, keturi tarptautiniai sporto meistrai, trys FIDE meistrai bei 24 šachmatininkai, turintys tarptautinius reitingus FIDE klasifikacijoje. Reikia pasakyti, kad šis turnyras tapo jau tradicinis, vyksta ketvirtą kartą, ir kavinėje „Vasaros olimpas“ jau nesutelpa visi norintys dalyvauti šachmatininkai. Kitais metais organizatoriams reikės paieškoti didesnių patalpų.

Renginys prasidėjo trumpu mitingu, kuriame varžybų vyr. teisėjas J. Ridzvanavičius papasakojo apie renginį ir apie docento, technikos mokslų daktaro Romualdo Makavecko šachmatinę, mokslinę ir visuomeninę veiklą. Po to kalbėjo Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Kęstutis Šafranavičius ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas. Jie trumpai papasakojo apie totorių organizacijų veiklą, numatomus renginius, palinkėjo sėkmės būsimoje kovose prie šachmatų lentų ir patvirtino, kad R. Makavecko atminimo turnyras bus finansuojamas ir vyks kiekvienais metais. Visi dalyviai buvo pakviesti birželio 26 d. atvykti į Raižių kaimą, kuriame bus atidengtas paminklas Lietuvos Didžiajam kunigaikščiui Vytautui.

Atkakliai vykusiose kovose I vietą ir šių metų R. Makavecko memorialo nugalėtojo taurę bei I laipsnio medalį iškovojęs Ukmergės šachmatininkas, tarptautinis sporto meistras Vytautas Šlapikas surinkęs 8 taškus iš 9 galimų. Tai labai geras rezultatas. II vietoje liko šių metų Lietuvos šachmatų čempionas vilnietis didmeistris Vidmantas Mališauskas, III prizinę vietą užėmė taip pat vilnietis Plungės šachmatų mokyklos atstovas Kazys Godlauskas. Jie abu surinko po 7,5 taško, ir tik papildomas Bucholco koeficientas nulėmė antrąją vietą didmeistriui.

IV–VIII vietas užėmė surinkę po 6,5 taško jaunas kaunietis moksleivis Tomas Laurušas, I R. Makavecko turnyro nugalėtojas kaunietis FIDE meistras Aleksandras Jegorovas, kaunietis Vidmantas Einikis, II ir III turnyro nugalėtojas tarptautinis meistras Aidas Labuckas iš Jonavos ir alytiškis Rimantas Žebelis. Pagal papildomą Bucholco rodiklį jie išsirikiavo išvardinta tvarka. Visi I–VIII vietas užėmė šachmatininkai apdovanoti vertingais prizais.

Tarp dalyvavusių moterų (mergaičių) pirma buvo Virginija Savickienė iš Ukmergės, antra – kaunietė moksleivė Saulė Gailiūnaitė ir trečia – taip pat ukmergiškė moksleivė Augustė Taučkelaitė.

Iš moksleivių neskaitant jaunojo talento Tomo Laurušo pirmas

Žaidžia didmeistris, šių metų respublikos čempionas V. Mališauskas (kairėje) ir turnyro nugalėtojas tarptautinis meistras V. Šlapikas

Turnyre dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo narys Julius Sabatauskas (kairėje)

buvo kaunietis Vytautas Simanaitis, antras – trylikametis kaunietis Titas Stremavičius (abu po 5,5 taško) ir trečias – Artūras Bingelis iš Druskininkų (5 taškai).

Tarp gausiai dalyvavusių senjorų (vyresnių nei 60 metų) pirmas buvo kaunietis tarptautinis meistras Kęstutis Kaunas, antras – Kauno vaikų sporto mokyklos treneris Gintautas Petrakis (abu po 6 taškus) ir trečias – Vitalijus Lomonosovas iš Panevėžio (5,5 taško).

Tarp šachmatininkų, neturinčių tarptautinių reitingų, pirmas buvo Rolandas Kalinauskas iš Marijampolės, antras – Lietuvos Respublikos Seimo narys Julius Sabatauskas (abu po 6 taškus) ir trečias – kaunietis Kauno technologijos universiteto Skaičiavimo centro darbuotojas Romas Kutkaitis (5,5 taško).

Visi išvardinti šachmatininkai buvo apdovanoti vertingais prizais, kuriuos įteikė Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas K. Šafranavičius ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. A. Jakubauskas.

Turnyre dalyvavo tik trys totorių šachmatininkai. Jonas Ridzvanavičius jaunesnysis ir Danielius Makulavičius surinko po 5,5 taško ir užėmė atitinkamai 22-ąją ir 27-ąją vietas. Silpniau pasirodė Radikas Mažitovas, kuris liko 63-as.

Летувос тоторяй

ЛИТОВСКИЕ ТАТАРЫ ГОТОВЯТСЯ ОТМЕТИТЬ 600-ЛЕТНИЙ ЮБИЛЕЙ ГРЮНВАЛЬДСКОЙ БИТВЫ

РИММА АХМЕТОВА

В Доме национальных общин, в столице Литвы Вильнюсе, состоялось заседание комитета Союза общин татар Литвы. Обсудили ряд вопросов внутренней и общественной жизни Союза, план работы до 2012 года.

Главными вопросами заседания стали предстоящее в июне открытие памятника Великому князю Литовскому Витаутасу в деревне Райжяй Алитусского района и юбилей газеты «Летувос тоторяй».

По первому вопросу с информацией выступил главный инициатор и фондатор установления памятника предприниматель Мотенюс Якубаускас. Согласно историческим источникам, во времена правления Витаутаса, особенно в 1397 году, состоялось наиболее массовое переселение татар в Великое княжество Литовское из Золотой Орды и Крыма. Татарская конница под коман-

дованием Джелал-ад-Дина приняла участие в сражении под Грюнвальдом 15 июля 1410 года и внесла значительный вклад в победу польско-литовско-русского войска над немецкими рыцарями. В результате этого поражения Тевтонский орден уже более не предпринимал серьезных попыток в реализации плана, известного под лозунгом «дранг нах остэн».

Поскольку Витаутас Великий признан как главный попечитель (патрон) литовских татар, в связи с юбилеем этой битвы принято решение поставить ему памятник в деревне Райжяй. Скульптор Йонас Ягела сотворил памятник на благотворительной основе. Рядом с памятником будут установлены солнечные часы.

Второй вопрос касался 15-летнего юбилея газеты «Летувос тоторяй». С информацией выступил главный редактор газеты Галим Ситдыков. Председа-

тель Союза общин татар Литвы Адаас Якубаускас назвал газету настоящей энциклопедией общественной и культурной жизни татар Литвы. Принято решение юбилей газеты провести скромно, организовав «круглый стол» в Каунасе, где газета издается. Скромность в отношении юбилея связана с недостатком финансовых средств и желанием внести имеющиеся средства, прежде всего, для дальнейшего издания газеты.

Также обсуждались дополнения в проект Устава Союза общин татар Литвы, вопрос патентования национального блюда литовских татар «шимталаписа» (столистника), обсуждались проекты по возрождению туризма в центрах компактного проживания литовских татар и ряд других вопросов.

Прилагается фото участников заседания комитета Союза общин татар Литвы.

Галим Ситдыков: «Газета «Летувос тоторяй» - первое печатное издание в 600-летней истории литовских татар на литовском языке»

Мы уже информировали наших читателей о том, что 18 января исполнилось ровно 15 лет со дня выхода первого номера газеты «Летувос тоторяй» (в переводе на русский язык «Литовские татары»). Напомним нашим читателям, что учредителями газеты стали доктор технических наук Ромуальдас Макавяцкас, кандидат философских наук, журналист Галим Ситдыков, доктор гуманитарных наук Адаас Якубаускас. Издателем газеты является Союз общин татар Литвы. Главным редактором газеты был утвержден Галим Ситдыков, который исполняет эту обязанность по настоящее время.

Казалось, совсем недавно газета отмечала первое пятилетие, был отмечен широко десятилетний юбилей. По случаю выхода 100-го номера газеты члены редакции получили Почетные грамоты от Департамента национальных меньшинств и эмиграции при Правительстве Литовской Республики, а главный редактор был награжден Почетным золотым знаком «За заслуги». И вот 15 лет – новая важная дата для того, чтобы оглянуться назад, отметить новые рубежи.

За эти годы газета стала ожидаемой в татарских семьях, стала частью современной истории татар Литвы, отражая пульс общественной, культурной и религиозной жизни татарской диаспоры.

Галим эфенде согласился дать интервью для нашей газеты.

- Как известно, первые пять номеров «Летувос тоторяй» вышли в Шальчининкской районной типографии на литовском и русском языках, а последние несколько лет печатается на трех языках – литовском, русском и польском. Невольно возникает вопрос: почему при таком многоязычии в газете отсутствует татарский?

- Важно сразу подчеркнуть, что название газеты «Летувос тоторяй» строго соответствует названию этнической группы татар, которые прибыли на земли Великого княжества Литовского из Золотой Орды и Крыма более 600 лет назад. В 2003 году в соавторстве с доктором

Ромуальдасом Макавяцкасом мы написали статью «Татары Литвы, или Литовские татары», в которой рассмотрели существенные различия в содержании этих терминов. Понятие «татары Литвы», по нашей точке зрения, охватывает всех татар, проживающих в настоящее время в Литовской Республике (согласно переписи населения – около 3000): 600-летних татар, называемых «литовскими татарами», и татар, прибывших в Литву в качестве гражданских и военных специалистов в послевоенное время из разных республик Союза. Вторых мы назвали условно «татарами-мигрантами» или новоприбывшими татарами. Они сосредоточены в крупных городах страны.

«Литовские татары» компактно проживают в Вильнюсском, Алитусском, Швенченском районах, большинство которых также переселилась в крупные города.

Что касается языка, то «литовские татары» потеряли родной язык более 400 лет назад и перешли на местные языки: белорусский, польский, русский, литовский. Даже часть новоприбывших татар старшего поколения не знает татарского языка, а о молодежи и говорить не приходится. В такой ситуации можно только удивляться тому, что литовские татары не потеряли своего национального самосознания и считают себя татарами, а не литовцами, поляками или белорусами.

Следует подчеркнуть, что газета «Летувос тоторяй» отражает историю, религию, общественную и культурную жизнь, интересы не только литовских татар, но также татар, прибывших из других республик бывшего Союза в послевоенные годы. Все татары Литвы, активно участвующие в общественной и культурной жизни диаспоры, объединены в Союз общин татар Литвы, который является издателем газеты и определяет ее содержание.

- Всё-таки, принято считать, что язык является важным и даже обязательным признаком этноса...

- Однако нет правила без исключения. Мы должны признать, что на земле существует этническая группа татар – «литовские татары», которые

свою национальную идентичность выражают и подчеркивают благодаря религии – исламу, поддержанию кровнородственных отношений, сохранению семейно-бытовых и общинных, этнокультурных обычаев и традиций.

Следует добавить, что родственными по происхождению литовским татарам являются белорусские и польские татары, которых в 14-15 веках объединяло общее государство – Великое княжество Литовское, с 16 века – Речь Посполита, в 19 веке – Российская империя. Перипетии и метаморфозы истории 20-го века оказались наиболее сложными вследствие войн, революций, изменений межгосударственных границ. Однако и в этих условиях «литовские татары» не потеряли своей этнической идентичности и прилагают все усилия для её дальнейшего сохранения и развития.

- Ваши имя и фамилия показывают, что Вы прибыли в Литву из России. Какие пути-дороги привели Вас к литовским татарам, в Литву?

- Родился в Свияжске, под Казанью. В 1971 году по окончании Донецкого высшего военно-политического училища был направлен служить в Каунас, в Литву. В 1979 году уволился из армии по состоянию здоровья. Работая в сельском хозяйстве, занялся социологическими исследованиями социальных проблем агропромышленного комплекса Литвы, работал старшим преподавателем Вильнюсской высшей партийной школы, научным сотрудником Академии общественных наук в Москве, где и защитил диссертацию на соискание ученой степени кандидата философских наук. В 1991 году вернулся в Литву и перешел в журналистику, начал работать корреспондентом газеты Шальчининкского края «Шальчя».

Однажды, в разговоре со знакомыми татарами, возникла идея организовать татарское общество. Подготовили устав, провели собрание, зарегистрировались. Я был избран председателем и вошел в состав комитета Общества культуры литовских татар. Так я ближе познакомился с литовскими татарами.

Моя работа в редакции газеты «Шальчя», навела руководство об-

щества на мысль, что смогу создать татарскую газету, о которой мечтали уже не первый год. Осенью 1994 года мне предложили возглавить редакцию. За прошедшие 15 лет выпущено 127 номеров газеты. Особенно важно подчеркнуть: газета «Летувос тоторьяй» является первым периодическим, печатным изданием литовских татар на литовском языке.

- Интересно, а кто финансирует газету?

- Необходимые средства получаем по проектам из Правительства Литвы, помогают отдельные предприниматели. Были трудности, перебои в издании газеты в связи с отсутствием денег. Вообще следует отметить, что из национальных общин Литвы только татарская и еврейская община имеют свои печатные издания на протяжении столь длительного времени. В настоящее время, в связи с экономическим кризисом, ситуация для нашей газеты еще более усложнилась. Однако, благодаря тому, что газета печатается также на польском языке, появился шанс получить помощь из Польши.

- Помогает ли Татарстан?

Нами было направлено письмо на имя президента Татарстана Минтимера Шаймиева с ходатайством оказать газете финансовую поддержку. Правительство Татарстана не нашло возможным финансово поддержать наше издание. Мы надеемся, что с приходом на пост президента Татарстана Рустама Минниханова, возможно, отношение к литовским татарам и нашей газете изменится в лучшую сторону.

- Нам известно, что в соавторстве с Адамом Якубаускасом и Станиславом Думиним вы издали в прошлом году книгу «Литовские татары в истории и культуре». Значит ли, что в этой книге речь идет только о литовских татарах?

- Да, в этой книге отражены краткие биографии около ста знаменитых представителей литовских татар, которые оставили свой след в истории и культуре Литвы, России, Белоруссии, Польши и других стран, где по воле изменчивой судьбы им приходилось исполнять свой долг. Немало биографий знаменитых литовских татар было опубликовано в предшествующие годы в газете «Летувос тоторьяй». Они стали основой для дальнейшего развития этой темы в данной книге.

- Назовите хотя бы несколько

имён знаменитых литовских татар.

- Генерал Матвей Сулькевич стал первым премьер-министром Крымской Республики в 1918 году. Вообще, в царской армии перед Первой мировой войны служило около тридцати генералов - выходцев из литовских татар. Далее, вошел в историю ученый-экономист Туган-Барановский, который известен как оппонент Ленина по экономическим вопросам. Знаменит в России своими проектами общественных зданий архитектор Степан Кричинский. Имеет татарские корни лауреат Нобелевской премии, польский писатель Генрик Сенкевич. Была известной примой-балериной Каунасского государственного театра Ольга Малейнайте. Упомянув Ольгу Малейнайте, должен отметить, что она вошла также в книгу «Русские в истории и культуре Литвы», изданную годом раньше. Там её фамилия пишется в русском варианте - Малейна и отмечается, что родилась она в русской семье. В нашей книге мы не скрываем того, что её отец русский, а мать, Эмилия Ильясевич, является дочерью литовского татарина - хаджи Александра Ильясевича.

В книгу вошла и биография члена Сейма Литовской Республики, депутата Каунасского городского совета Владаса Жалнераускаса, который по материнской линии является представителем знаменитого рода литовских татар Янушаускасов. В молодости он стал чемпионом мира по коротковолновой радиосвязи, был автором многих книг и статей. Несколько лет назад в интервью газете «Летувос тоторьяй», когда речь зашла о его татарских корнях, он прямо сказал: «Я горжусь своим происхождением».

Вследствие недостатка в аргументах, не вошел в первое издание книги известный литовский композитор Таллат-Кялпша. Теперь мы располагаем дополнительными фактами, которые доказывают татарские корни композитора и позволят нам включить его биографию во второе издание книги.

- Завершая интервью, хотелось бы задать вопрос о составе редакции, условиях работы...

- В настоящее время в редакции газеты «Летувос тоторьяй» на общественных началах состоят восемь человек. Вопросы культурного наследия готовит доктор гуманитарных наук, доцент Вильнюсского университета Галина Мишкенене, вопросы религии - муфтий мусульман Литвы

Ромас Якубаускас. Историческими анналами занимается председатель Союза общин татар Литвы, доктор гуманитарных наук Адам Якубаускас, на моей ответственности - интервью, текущие события общественной и культурной жизни, доктор гуманитарных наук Юрате Чирунайте редактирует тексты на литовском языке. Есть в составе редакции и переводчики: Эрнестас Якубаускас переводит тексты с русского на литовский язык, Татьяна Чахаровска - с русского и литовского переводит на польский. Макетирует газету не в служебном кабинете, а в своей квартире, на собственном компьютере доктор технических наук Йонас Ридзванавичюс.

- У Вас не редакция - научный совет. И последний вопрос: Ваши планы на будущее?

- В первом номере нашей газеты, увидевшей свет 15 лет назад, было помещено интервью с тогдашним председателем Общины литовских татар доктором Ромуальдасом Макавяцкасом. На похожий вопрос он ответил словами, которые показались мне знаковыми, и я вынес их в том интервью в заголовок. Он сказал: «Наша цель - вывести татарскую общину Литвы на новый качественный уровень». Выход газеты «Летувос тоторьяй» стал одним из составляющих компонентов нового качества в жизни татарской диаспоры Литвы. Газета способствовала за эти годы созданию общего информационного пространства и, на этой почве, сплочению всех татар Литвы, за небольшим исключением, в единый Союз общин татар Литвы.

На последнем заседании комитета Союза общин татар Литвы, наряду с другими вопросами, обсуждался 15-летний юбилей газеты. Отмечались её достоинства и недостатки, перспективы. Мы говорили о необходимости нового качественного уровня нашей газеты. Это касается и содержания, и полиграфии, и объема газеты. Юбилейное мероприятие решено провести в форме «круглого стола», с привлечением широкого актива без лишней торжественности, по-деловому, сохранив и так скромные средства на типографские расходы.

Я уверен, что у нашей газеты есть будущее при любых обстоятельствах, поскольку выходит она не благодаря богатым и неиссякаемым спонсорам, а благодаря энтузиазму и духовному напряжению своих издателей.

Беседа вела Римма Ахметова

IV турнир быстрых шахмат памяти Почетного президента Каунасской шахматной федерации Ромуальдаса Макавяцкаса

ЙОНАС РИДЗВАНАВИЧЮС

Уже ставший традиционным, 22 мая, в субботу, в кафе Союза журналистов Каунаса „Vasaros Olimpas“ состоялся 4-й турнир быстрых шахмат, посвященный памяти Почетного председателя Каунасской шахматной федерации Ромуальдаса Макавяцкаса. Турнир организовали, вели и осуществляли судейство Йонас Ридзванавичюс и Альгирдас Раудуве.

В этом году пожелало участвовать в турнире как никогда большое число шахматистов со всей Литвы. Однако количество мест в упомянутом кафе было недостаточное, пришлось ограничиться 85 участниками. Около десяти шахматистам-каунасцам, прибывшим на турнир и желающим участвовать, пришлось лишь наблюдать за борьбой, быстротекущей на шахматных досках.

В турнире участвовали шахматисты из Каунаса, Вильнюса, Паневежиса, Шяуляй, Друскининкай, Алитуса, Мариамполе, Вилкавишкиса, Ионавы и Укмерге. В турнире участвовал один гроссмейстер, нынешний чемпион Литвы по шахматам Видмантас Малишаускас, четыре международных мастера спорта, три мастера ФИДЕ, двадцать четыре шахматиста, имеющие международные рейтинге по квалификации ФИДЕ. Надо заметить, что этот турнир стал уже традиционным, проводился четвертый раз, и кафе „Vasaros Olimpas“ уже не помещает всех шахматистов, желающих участвовать в турнире. В следующем году надо бы поискать для этого мероприятия более просторное помещение.

Мероприятие началось коротким митингом, на котором главный судья соревнований Й. Ридзванавичюс охарактеризовал мероприятие, коротко рассказал о шахматной, научной и общественной деятельности доцента, доктора технических наук Ромуальдаса Макавяцкаса. Так же выступили председатель Общины татар Каунасского округа Кястутис Шафранавичюс и председатель Союза общин татар Литвы д-р Адам Якубаускас. Они рассказали о деятельности татарских организаций, предстоящих мероприятиях, пожелали успехов в соревновании на шахматных досках, гарантировали, что турнир памяти Р. Макавяцкаса будет проводиться и финансироваться ежегодно,

пригласили участников в деревню Райжяй на предстоящее 26 июня открытие памятника Витаутасу Великому.

В упорной борьбе с хорошим результатом (8 из 9 очков) победителем турнира стал шахматист из Укмерге, международный мастер спорта Витаутас Шлапикас. Он получил Кубок победителя шахматного турнира памяти Р. Макавяцкаса и награжден медалью 1-й степе-

Победитель турнира межд. мастер Витаутас Шлапикас (Укмерге)

Свою партию окончили Д. Макулавичюс и Р. Мажитов

Общий вид

Играют межд. мастер К. Каунас и Й. Ридзванавичюс

ни. Второе место досталось нынешнему чемпиону Литвы по шахматам, вильнюсскому гроссмейстеру Видмантасу Малишаускасу, третье призовое место занял так же вильнюсец, представитель Плунгесской шахматной школы Казис Годлаускас. Они оба собрали по 7,5 очков, и только лучший коэффициент Бухольца определил 2-е место гроссмейстеру.

4-8 места, собрав по 6,5 очков, заняли каунасский школьник Томас Лаурушас, победитель первого турнира, каунасец, мастер ФИДЕ Александрас Егоровас, каунасец Видмантас Эйникас, победитель второго и третьего турниров, международный мастер из Ионавы Айдас Лабуцкас и алитусец Римантас Жебелис. Согласно дополнительному показателю Бухольца, они расположились в перечисленном порядке. Все шахматисты, занявшие 1-8 места, награждены соответствующими ценными призами.

Среди женщин (девушек), участвующих в турнире, первой была Виргиния Савицкене из Укмерге, вторая – каунасская ученица Сауле Гайлюнайте и третья – ученица из Укмерге Аугусте Таучкелайте.

Среди учащихся, не считая юного таланта Томаса Лаурушаса, первым был каунасец Витаутас Симанайтис (5,5 очков), вторым – тринадцатилетний каунасец Титас Стремавичюс (так же 5,5 очков) и третьим – Артурас Бингелис из Друскининкай (5 очков).

Среди большого числа сеньоров (старше 60 лет) первым был каунасец, международный мастер Кястутис Каунас (6 очков), вторым – тренер Каунасской детской спортивной школы Гинтаутас Петraitис (6 очков) и третьим – Виталиус Ломоносовас из Паневежиса (5,5 очков).

Среди шахматистов, не имеющих международных рейтингов, первым был Роландас Калинаускас из Мариямполе (6 очков), вторым – член Сейма Литовской Республики Юлюс Сабатаускас (6 очков) и третьим – работник Вычислительного центра Каунасского технологического университета Ромас Куткайтис (5,5 очков).

Все названные шахматисты награждены ценными призами, которые вручили председатель Общины татар Каунасского округа К. Шафранавичюс и председатель Союза общин татар Литвы д-р А. Якубаускас.

В турнире приняли участие только три татарских шахматиста: Йонас Ридзванавичюс младший и Даниелюс Макулавичюс, собрав по 5,5 очков, заняли соответственно 22 и 27 места. Слабее показался Радик Мажитов, заняв лишь 63-е место.

Организаторы и участники турнира

Конференция, посвященная Дню Рождения пророка Мухаммеда, состоялась в Вильнюсе

30 апреля в Вильнюсской ратуше состоялась конференция на тему: «Пророк по милости Божьей». Организатор – муфтият мусульман Литвы – муфтий Ромас Якубаускас. Перед началом мероприятия в фойе ратуши гости могли ознакомиться с выставкой исламской каллиграфии.

Конференция началась по исламской традиции с рецитации (чтения) Корана. Суру из Корана прочел советник Турецкого посольства в Литве, имам Мустафа Азгюн.

С основным докладом по теме конференции выступил доцент Стамбульского Центра по изучению ислама Аднан Арслан. О проблемах литовских татар-мусульман рассказали в своих выступлениях муфтий мусульман Литвы Ромас Якубаускас, председатель Союза общин татар Литвы, д-р Адам Якубаускас. Участникам конференции был продемонстрирован кинофильм «Универсальная милость: пророк Мухаммед». Исламские религиозные песни на боснийском и турецком языках исполнила группа «Балкан севда» из Варшавы.

Угощение восточными сладостями и татарским пирогом «шимталаписом» приготовил для участников конференции ресторан «Чингисхан».

ВСТРЕЧА МУСУЛЬМАН В КЛАЙПЕДЕ

1 мая 2010 г. муфтий мусульман Литвы Ромас Якубаускас, доцент Стамбульского Центра по изучению ислама Аднан Арслан, советник Турецкого посольства по вопросам религии, имам Мустафа Азгюн, председатель Союза общин татар Литвы д-р Адам Якубаускас, главный редактор газеты «Летувос тоторьяй» Галим Ситдыков, совершили поездку в Клайпеду – морские ворота Литвы.

Совсем недавно в этом портовом городе образовалась мусульманская община. В её составе не только татары, но и мусульмане других национальностей, в том числе литовцы, принявшие ислам в последние годы. Из 50 членов общины в конференц-зале гостиницы «Вецкруг» собралось около 30 человек.

Общину представил гостям председатель Шамиль Гумеров, а муфтий мусульман Литвы Ромас Якубаускас представил гостя из Турции – доцента Аднана Арслана. В качестве переводчика участвовал в интересной и содержательной беседе представитель азербайджанской диаспоры Клайпеды Ниджат Мамедов, который окончил в родном Азербайджане университет «Кавказ» на турецком языке.

Было также содержательным и оптимистичным выступление муфтия Ромаса Якубаускаса, который призвал всех учиться основам ислама, быть едиными, искать молодых людей для обучения исламу в арабских странах. Председатель татарской общины «Нур» г. Клайпеды Флор Шарипов пригласил гостей из Вильнюса на Сабантуй, который состоится у побережья Балтийского моря 5 июня сего года.

Ветеран войны Стяпас Дзенаявичюс

ГАЛИМ СИТДЫКОВ

Стяпас Дзенаявичюс накануне 9 мая получил Поздравительное письмо от президента России Дмитрия Медведева и Юбилейную медаль «65 лет Победы в Великой Отечественной войне», которую вручил в Алитусе представитель Российского посольства в Литве. Добавим, что в январе с.г. Дзенаявичюсы отметили еще один юбилей – 60-летие совместной жизни. С женой Марийоной Стяпас вырастил троих детей, растут четыре внука и три правнука.

С. Дзенаявичюс во всех отношениях типичный представитель своего народа – литовских татар, прибывших в Великое княжество Литовское более 600 лет назад в качестве военной силы – кавалерии. За верную службу государству получали они в вечное пользование землю, шляхетское звание. Вплоть до конца 19 века военная служба, ремесло и земледелие оставались главными профессиями литовских татар. Объединяла всех духовно религия – ислам.

Родился Стяпас 5 октября 1922 г. в многодетной семье земледельцев в деревне Райжяй Алитусского района. Земли, правда, было немного – 6–7 гектаров. Дети с малых лет приучались к труду в своем хозяйстве. Родители не забывали и об их духовном воспитании. В довоенное время в общинном доме при мечети функционировала религиозная школа. Учил основам ислама: чтению Корана, молитвам, образам ходжа Матвей Халецкий – брат имама Адама Халецкого. Стяпас был одним из лучших учеников ходжи, мечтал совершить путешествие (хадж) в Мекку, посвятить себя религиозной деятельности.

22 июня 1941 г. началась война, превратившая мечты юноши. С. Дзенаявичюс помнит, что бомбили Алитус с самого утра. Вскоре появились немецкие солдаты, промчавшиеся через деревню на грузовиках и мотоциклах.

Начало войны для немецких войск отличилось победами. Было неясно, что ждет впереди, кто победит. Немецкое наступление продолжалось успешно до глубокой осени. Казалось, что вот-вот падет Москва. Отцы, деды, встречаясь между собой, иногда спорили до хрипоты о том, кто побе-

Сержант Стяпас Дзенаявичюс в июне 1945 г., и в 2009 г.

дит. Что интересно, старики говорили: «Русские всегда сначала отступают, а потом дают обратно» Так оно и получилось. Не ошиблись старики. В августе 1944 г. Красная армия вернулась с боями в Литву. На Алитусском аэродроме остановился транзитом по пути на Запад авиаполк «Нормандия». За успешные действия французских летчиков при форсировании Немана полку присвоили звание «Неманский» и с тех пор он стал называться «Нормандия-Неман».

Вскоре началась мобилизация молодежи в Красную армию. В сентябре 1944 г. из деревни Райжяй забрали в армию около 20 человек, в их числе оказались 22-летний Стяпас с братьями Алексасом и Йокубасом.

В начале приписали к лагерю, в котором проходили чистку бывшие военнопленные, подозреваемые в предательстве. Условия были тяжелые, не хватало пищи. Потом направили в пехотную часть, формируемую на Гайжюнском полигоне. Оттуда попал в запасной пехотный полк, в его составе походным маршем двинулся в направлении Восточной Пруссии. Вскоре пришлось принять участие в боевых действиях. Стяпас был замечен как грамотный, энергичный солдат и назначен командиром отделения, в январе 1945 г. получил сержантское звание.

С. Дзенаявичюс вспоминает, что самой опасной была служба в пехоте. Офицер – командир взвода, или командир роты – должен был первым

выскочить из окопа и с криком: «за мной, в атаку!» бежать впереди солдат. Бойцы с ППШ наперевес бегут за командирами, а навстречу пули, осколки мин и снарядов. Пронесется мимо или попадет невзначай – на всё воля Божья. Стяпас как и все, призванные на фронт односельчане, имел при себе спасительную молитву из Хамаила. Спасла ли молитва? Вернулся с войны живой. Значит спасла. И все-таки в одной из атак в марте 1945 г. получил осколочное ранение в ногу выше колена. Пришлось перенести несколько операций в медсанбате, в Каунасском госпитале, потом проходить реабилитацию в Раудондварисе. Здесь он услышал радостную весть о разгроме Германии. Победа! Живой! Появилась надежда вернуться домой.

После госпиталя пришлось, однако, ещё послужить в 202-м запасном пехотном полку под Тильзитом, обслуживать технику в авиационном полку, переброшенном из-под Данцига в Ленинградскую область. Здесь мы были как господа, вспоминает Стяпас. Хорошее питание, обмундирование. Служба простая: надо было красить, чистить самолеты. Летчики все – офицеры, воздушные асы с орденами на груди. После победы и Стяпас получил медаль «За победу над Германией», которую хранит вместе с юбилейными медалями и наградами за доблестный труд в сельском хозяйстве в мирные годы.

Правда, была впереди еще одна война – с Японией. Авиачасть двинулась эше-

лоном на Дальний Восток. Проехали Москву, Урал, Восточную Сибирь, Байкал и в Комсомольске-на-Амуре услышали сообщение Информбюро: Япония капитулировала! Разгром Квантунской армии в Маньчжурии и две американские атомные бомбы для устрашения сыграли свою роль. Не спасли Японию жертвующие собой ради императора и отечества камикадзе.

9 мая мы встретились со Стяпасом

Дзенавичюсом около трех часов дня в его квартире. Он переоделся в домашнюю одежду, снимая праздничную. Стяпас только что приехал из Друскининкай. За ним приезжали сотрудники посольства Республики Казахстан в Вильнюсе и предложили ехать вместе с ними на могилу Героя Советского Союза казаха Агадила Суханбаева, чтобы Стяпас прочитал над ней молитву «ясень». Рекомендовал

его для этой цели сам муфтий мусульман Литвы Ромас Якубаускас.

Знание основ ислама, мусульманских обрядов, умение читать Коран часто бывает необходимым С. Дзенавичюсу, к которому постоянно обращаются соплеменники, когда надо «азанить» родившегося ребенка, обвенчать молодых, проводить в последний путь покойного. Пригодилось это и в день 65-летия Победы.

Очередная презентация книги «Литовские татары в истории и культуре» в Каунасе

РИММА АХМЕТОВА

Очередная презентация книги «Литовские татары в истории и культуре» - авторы: Адас Якубаускас, Галим Ситдыков, Станислав Думин – состоялась в филиале «Витебско» (заведующая Рита Норейкене) Каунасской городской библиотеки имени Винца Кудиркаса.

Книга увидела свет в начале июля прошлого года и с первых дней попала в центр внимания не только ученых-историков, татарской диаспоры Литвы, но и широкого круга читателей. В течение прошедшего времени в Каунасе, Вильнюсе состоялось около десяти презентаций книги, в том числе в школах и библиотеках, культурных центрах национальных общин.

В настоящей презентации приняли участие один из соавторов – кандидат философских наук, главный редактор газеты «Летувос тоторяй» Галим Ситдыков, ответственный секретарь газеты «Летувос тоторяй», доктор технических наук Йонас Ридзванавичюс. Они рассказали интересные факты из истории литовских татар, их вкладе в культуру и историю Литвы, Белоруссии, России, Польши и других стран.

Например, Й. Ридзванавичюс упомянул такие интересные факты: происходили из литовских татар профессор-экономист Михаил Туган-Барановский, автор книги по истории Литовской социал-демократической партии Юозас Вильчинкас, родоначальницей литовского балета стала Ольга Малейнайте, мама которой происходила из знатного рода литовских татар.

Г. Ситдыков отметил, что происходили из литовских татар литовских

татар известный литовский композитор Таллат-Кялпша, лауреат Нобелевской премии польский писатель Ян Синкевич. Он рассказал также об особенностях в культуре, традициях и истории литовских татар и татар, прибывших в Литву в послевоенное время.

Выступления гостей библиотеки вызвали живой интерес у аудитории, было задано немало разных и неожиданных вопросов. Например, правда ли, что в деревне Сорок Татар, которая находится под Вильнюсом, собирались поставить памятник великому князю литовскому Витаутасу, но из-за протеста поляков это событие не состоялось? Такой слух участники презентации услышали впервые. Другой вопрос: что связывает литовских татар и караимов? Дело в том, что в литовских средствах информации всегда вместе и у значительной

части населения сложилось мнение, что это один народ. Приходится объяснять, что караимы и татары пришли в Великое княжество Литовское в одну историческую эпоху – в 14-м веке. Караимы имеют тюркские корни, но собственную – караимскую религию, свой язык, а татары исповедуют ислам. В общем, это тема для отдельной информации.

Солистка татарского ансамбля «Ляйсен» Рима Казенене украсила презентацию книги исполнением татарских народных песен, заслужив бурные аплодисменты и цветы.

Сотрудники библиотеки приготовили для участников презентации фуршет.

На снимке: (слева-направо) Галим Ситдыков, Йонас Ридзванавичюс, Рима Казенене, Рита Норейкене.

В Вильнюсе для татарской общины пел Тимур Абдикеев

10 июня 2009 г. в концертном зале гимназии им. М. К. Чюрлениса состоялся концерт известного оперного исполнителя Тимура Абдикеева. С момента своих первых выступлений Тимур Абдикеев обратил на себя внимание любителей музыки и профессионалов оперного искусства. Лауреат и дипломант международных конкурсов, начав свою карьеру в Мариинском театре, сегодня он выступает на знаменитых сценах мира в оперных спектаклях, с сольными концертами и творческими вечерами. Великолепное владение голосом, редким по силе и красоте тембра, драматический талант и способность передавать глубокое внутреннее

содержание исполняемых произведений выдвинули певца ряд самых ярких артистов нового поколения. Он лауреат Национального конкурса им. Шовгет Мамедовой (Баку, 2001), дипломант Международного конкурса вокалистов им. Бюль-Бюля (2001), где стал обладателем приза “Надежда” Международного фонда Ирины Архиповой, лауреат международного конкурса им. П. Лисициана (Владикавказ, 2006).

Тимур Абдикеев родился в Баку, в 2001 окончил Бакинскую музыкальную Академию им. Гаджибекова. С 2001 года – солист Академии молодых певцов Мариинского театра. В его репертуаре: Светозар (“Руслан и Людмила”); Лука Зиновьевич (“Садко”); Бирюч (“Снегурочка”); Скоморох, 3-й корабельщик (“Сказка о царе Салтане”); Дон Пруденцо (“Путешествие в Реймс”); Раймондо (“Лючия ди Ламмермур”) и другие партии.

С оперной труппой Мариинского театра он гастролировал в Париже (Опера Бастий), Лондоне (Барбикан-холл), Стокгольме (Шведский Королевский оперный театр), Киеве (Национальный оперный театр Украины). Принимал участие в концертах, которые проходили в Большом и Малом залах Санкт-Петербургской Филармонии им. Д. Д. Шостаковича, зале им. Глазунова Санкт-Петербургской государственной консерватории, Большом зале Московской государственной консерватории.

«ЛТ» информация

Книга «Литовские татары в истории и культуре» выдвинута на соискание премии Бекира Чобан-заде

Премия имени крымскотатарского поэта, ученого и общественного деятеля Бекира Чобан-заде учреждена в 2006 году (председатель - Р.Р. Велиляев) и присуждается один раз в год. Книга «Литовские татары в истории и культуре» на соискание премии Крымскотатарским фондом культуры выдвинута за лучшее исследование в области истории. На соискание премии имени Бекира Чобан-заде подаются оригинальные произведения, опубликованные, выставленные, исполненные с 01. 01. 2009 г. по 31.

12. 2009 г. Лауреатам выплачиваются денежные премии, вручаются дипломы и нагрудные знаки. Премия приурочивается ко дню рождения Бекира Чобан-заде и вручается публично в торжественной обстановке в г. Карасубазаре.

Авторы книги «Литовские татары в истории и культуре» - доктор гуманитарных наук Адам Якубаускас, кандидат философских наук Галим Ситдыков, кандидат исторических наук Станислав Думин.

Информация «ЛТ»

ВСПОМИНАЯ СЧАСТЛИВЫЕ МГНОВЕНИЯ ХАДЖА

В прошлом году посчастливилось совершить паломничество в Мекку муфтию мусульман Литвы Ромасу Якубаускасу и председателю Союза общин татар Литвы д-р Адасу Якубаускасу.

Своей радостью они решили поделиться с соотечественниками, и 5 декабря 2009 г. в Доме офицеров (Вильнюс) состоялось продолжение праздника Курбан-Байрам. Участникам праздника были продемонстрированы фильм о хадже и фотографии участников хаджа – Р. Якубаускаса и А. Якубаускаса. Были очень интересными и познавательными комментарии, с которыми выступил Адам Якубаускас во время демонстрации фотографий. Вторая цель поездки – встретиться с представителями исламских фондов по вопросу оказания финансовой помощи в строительстве Вильнюсской мечети.

Гостей праздника порадовали исполнением народных и современных песен певица из Узбекистана Верина, турецкий певец Бахри, солистка Каунасской общины татар Рима Казенене.

Казахским пловом угостил всех гостей мероприятия ресторан «Чингисхан».

Информация «ЛТ»

Татарин Ринат Ахметов - самый богатый человек Украины

По версии польского журнала Wprost, президент футбольного клуба «Шахтер» 41-летний предприниматель из Донецка и глава компании «System Capital Management» Ринат Ахметов занимает 4-е место в рейтинге долларовых миллиардеров Центральной и Восточной Европы и возглавляет список самых богатых людей Украины (\$18,7 млрд.).

Lietuvos Totoriai

O Tatarach konferencja w Toruniu

MUSA CZACHOROWSKI

W szacownym toruńskim Collegium Maius 10 i 11 września 2009 r. odbywała się Międzynarodowa Konferencja Naukowa Tatarzy Wielkiego Księstwa Litewskiego w języku, kulturze i historii. Patronatem honorowym objęła ją JM Rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Prof. dr hab. Andrzej Radzimiński oraz Ambasador Republiki Litewskiej w Polsce Egidijus Meilunas, zgromadziła zaś wybitnych – oraz wstępujących dopiero na naukową drogę – polskich, litewskich, rosyjskich, białoruskich, ukraińskich i węgierskich uczonych zajmujących się tematyką tatarską. Obecny był Mufti Rzeczypospolitej Polskiej Tomasz Miśkiewicz. Gościem Honorowym konferencji, wyjątkową osobą łączącą społeczność tatarską niegdysiejszego Wielkiego Księstwa Litewskiego, obecnie Polski, Litwy, Białorusi i Ukrainy, pochodzeniem i bezustannymi twórczymi pasjami – całym życiem zgoła - był wszelako Maciej Musa Konopacki.

Przybyłych na konferencję powitała serdecznie wicerektor UMK prof. Danuta Janicka, po której głos zabrał konsul honorowy Republiki Litewskiej w Toruniu Jerzy Bańkowski. Następnie prof. Czesław Łapicz (Toruń) wygłosił laudację Macieja Musy Konopackiego, niestrudzonego ośrodkownika tradycji i historii tatarskiej, propagatora idei międzyreligijnego i międzykulturowego pojednania. - Bóg wyznacza każdemu z nas prostą linię wśród meandrów losu – rzekł wzruszony Gość Honorowy. - Musimy tylko trafić na swoją i iść nią konsekwentnie. W ludzkiej różnorodności tworzymy jedność, tak jak jedna jest ziemia i jeden Bóg. Po serdecznych życzeniach, zebrani zgotowali Maciejowi Musie Konopackiemu owacje na stojąco.

Pierwszą część konferencji, którą prowadził prof. Henryk Jankowski (Poznań) i prof. Sergejus Temčinas (Wilno), otworzyło wystąpienie muftiego Tomasza Miśkiewicza. Mówił on na temat obecnej sytuacji polskich Tatarów-muzułmanów. Prof.

Selim Chazbijewicz (Olsztyn) przedstawił obraz islamu i Tatarów w literaturze polskiej, obecny w naszym piśmiennictwie już od średniowiecza. Dr Adas Jakubauskas (Wilno), będący przewodniczącym Związku Wspólnot Tatarów Litewskich, przybliżył sytuację Tatarów na Wileńszczyźnie oraz w innych regionach Republiki Litewskiej. Gość z Symferopola, mgr Natalia Danyliuk, omówiła związki islamu z Ukrainą. Głos zabrał również Mahmud Taha Żuk, przewodniczący Stowarzyszenia Jedności Muzułmańskiej, przytaczając rozmaite przyczynki do tatarskich dziejów w Polsce i na Litwie. Po interesującej dyskusji, w której wypowiadała się m.in. prof. Swietłana Czerwononaja (Toruń), uczestnicy konferencji udali się na obiad.

Popołudniowemu posiedzeniu przewodniczył prof. Selim Chazbijewicz oraz dr Michał Tarełka (Mińsk). Z zajmującym wykładem pt. Imiennictwo tatarskie w dawnych dokumentach wystąpił prof. Henryk Jankowski, zaś dr Stanisław Dumin (Moskwa) równie ciekawie opowiadał o tradycjach genealogicznych i legendach herbowych Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Prof. Tadeusz Majda (Warszawa) przybliżył zagadnienie osmanizacji języka pisanego Tatarów litewsko-polskich, a dr Galina Miškinienė (Wilno) oraz prof. Sergejus Temčinas omówili perspektywy badań rękopisów Tatarów litewsko-polskich. Ostatnim był wykład dra Andrzeja Drozda (Poznań) zatytułowany Problemy metodologiczne badań nad piśmiennictwem kitabowym. Pierwszy dzień konferencji zakończyła dyskusja nad przedstawionymi zagadnieniami, zaś zwieńczyła go uroczysta kolacja w pałacu Dąbskich, podczas której z nieustającym ożywieniem rozmawiano o rozlicznych tatarskich sprawach.

Przedpołudniowej części drugiego dnia toruńskiej konferencji przewodniczyli: dr Adas Jakubauskas i prof. Tadeusz Majda (Warszawa). Dr Michał Tarełka zapoznał obecnych z nowymi ustaleniami dotyczącymi rękopisu Koranu 1682-1692, zaś dr Irina Synkowa (Mińsk) przedstawiła Teksty znachorskie w rękopisach Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego.

O praktykach magicznych w tatarskich chamailach (na podstawie tzw. fału Sulejmana) mówiła mgr Iwona Radziszewska (Toruń), po której mgr Krisztina Dufala (Budapeszt) analizowała zawartość treściową kitabu Jakuba Chasieniewicza z 1840 roku. W przerwie, przy kawie i herbacie, rozmawiano o niedawnych wykładach, a także zaprezentowano najnowsze publikacje z zakresu kitabistyki, m.in. książkę dr Galiny Miškinienė i dra Nesrina Güllüdağ (Turcja) Litvanya Tatarlari-na ait el yazmalarından Turke-Lehce kilavuz (Yıl 1840) oraz dr Shirin Akiner (Wielka Brytania) Religious Language of a Belarussian Tatar Kitab. Moment szczególnie stanowio odczytanie przez prof. Jankowskiego sury al-Fatiha z tłumaczenia Qur'anu na język krymskotatarski.

Kolejny, ostatni już etap konferencji prowadzony był przez dr Galinę Miškinienė oraz dra Stanisława Dumina. Temat zajmującego wystąpienia prof. Czesława Łapicza brzmiał Źródła cytatów koranicznych w Wykładzie wiary machometkańskiej czyli islamskiej... Józefa Sobolewskiego, natomiast dr Joanna Kulwicka-Kamińska (Toruń) przedstawiła Nazwy bogów pogańskich w piśmiennictwie Tatarów WKL i w polskich przekładach Koranu jako przykład interferencji islamu i chrześcijaństwa. Wykład mgr Olgi Starostiny (Witebsk), zatytułowany Orientalizm w języku kitabu Jana Lebie-dzia z drugiej połowy XVIII wieku, zakończył naukową część toruńskiego spotkania. Potem odbyła się jeszcze dyskusja i przewodniczący poszczególnych sekcji dokonali podsumowania konferencji.

W sumie spotkanie było dobrze przygotowane logistycznie i ogromnie wartościowe pod względem merytorycznym. Prezentowane wykłady dowodzą jak wiele jeszcze w tatarskich dziejach mamy do odkrycia i opisanie. Nikt nie potrafi określić jednoznacznie, czy kultura tatarska w Europie Środkowo-Wschodniej przetrwa, czy z czasem całkowicie się zasymiluje, ale stanowi ona nie tylko istotny element historii, lecz bezustannie jest wciąż żywą częścią naszej rzeczywistości.

Tatarska pamięć

DR. ADAS JAKUBAUSKAS

10 czerwca 2009 roku na rogu budynku Instytutu Fizyki Półprzewodników w Wilnie, na miejscu łukiskiego meczetu i miziaru, umieszczona została pamiątkowa tablica. W imieniu Związku Wspólnot Tatarów Litwy wyrażam serdeczne podziękowanie Motiejusowi i Simasowi Jakubauskasom za tę szlachetną inicjatywę uwiecznienia własnymi środkami pamięci przodków.

Na uroczystości odsłonięcia tablicy zebraли się przedstawiciele wspólnoty tatarskiej, pracownicy instytutu, goście honorowi. Rozpoczęło się spotkanie, podczas którego głos zabrali: przewodniczący Związku Wspólnot Tatarów Litewskich dr Adas Jakubauskas, przewodniczący zarządu Centrum Religijnego – muftiatu muzułmanów-sunnitów Litwy – mufti Romas Jakubauskas, dyrektor Instytutu Fizyki Półprzewodników prof. Steponas Ašmontas, członek Sejmu Republiki Litewskiej Kazimieras Uoka, doradca posła Europarlamentu prof. Vytautas Landsbergis Andrius Tučkus, przewodniczący Fundacji Kultury Polskiej na Litwie im. J. Montwiłła Henryk Sosnowski, koordynator Rady Wspólnot Narodowych Imantas Melianas, przedstawicielka Departamentu Mniejszości Narodowych i Emigracji Anastazja Ismailowa, przedstawiciel Związku Strzeleckiego, przedstawiciel wspólnoty azerbejdżańskiej Mair Gamzajew oraz imam Mustafa Gembicki.

Niestety, w czasach radzieckich władzy przeszkadzał skromny drewniany meczet i miziar, zlikwidowane je więc podczas rozbudowy Wilna. Świadkowie pamiętają, jak mieszkająca w pobliżu żona muezina Chaleckiego próbowała ratować nagrobne kamienie, wykupując je u robotników. Wielu ludzi poświadcza też, że lepsze pomniki wywożono do zakładów w celu obróbki kamieni, z których część trafiła na cmentarz na Rossie.

Łukiszki są jednym z najstarszych miejsc osiedlenia się Tatarów. Z niektórych dokumentów historycznych wynika, że Tatarzy zamieszkali tu już w XIV-XV wieku. W latach 1559-1567 należały do Ismaila i Tahatara Kurmaszewiczów, zaś swą nazwę wzięły od ich dziadka Łuki, żyjącego około 1500 roku. Później wytyczono tędy ulicę Me-

czetową i Mahometański Zaulek. Wedle prowadzonej przez Jana Kierdeja w roku 1631 rewizji majątków tatarskich, w Łukiszkach były 32 domy zamieszkałe przez 192 osoby. W r. 1715 żyło tu 39 tatarskich rodzin, a w 1777 roku 97 Tatarów. W efekcie wojny z Moskwą w 1792 r. liczba łukiskich mieszkańców-Tatarów gwałtownie zmalała.

O tatarskim osadnictwie na Łukiszkach oraz tamtejszym meczecie, poinformował Sulejmana Wspaniałego, sułtana osmańskiego imperium, pielgrzymujący w r. 1558 do Mekki i Medyny nieznanymi autor utworu Risale-i Tatar-i Leh. W r. 1781 wnętrze meczetu opisał artysta Franciszek Smuglewicz, zaś jego zewnętrzny widok znalazł się na pochodzącej z roku 1840 litografii J. Oziembłowskiego.

W r. 1859 do muzułmańskiej gminy na Łukiszkach należało 725 sążni kwadratowych ziemi, z wcześniej władła ona jeszcze jedną działką, która w r. 1842 została wywłaszczona przez władze przy budowie łukiskiego więzienia. Z litografii Oziembłowskiego wiadomo, że meczet był stożkowatego kształtu, z frontem upiękuszonym 8 kolumnami, zaś jego dach, pokryty tarcicą, wieńczyła ośmiokątna wieża minaretu z półksiężycem i gwiazdą. W przedniej części meczetu były osobne drzwi do połowy męskiej oraz żeńskiej.

W latach 1866-1867 meczet remontowano, w efekcie stał się podobny do do-

mu mieszkalnego z wyróżniającym się wieżyczką sześciokątnym minaretem. Po przebudowie dach pokryto metalową blachą. Kolejne remonty przeprowadzono w latach 1897, 1927 i 1936. W meczecie podczas swoich modlitw Tatarzy wspominali wielkiego księcia litewskiego Witolda, modlili się za króla Jana III Sobieskiego, za Tatarów – uczestników powstania kościuszkowskiego, poległych w walkach z carskimi wojskami. W tym meczecie w r. 1812 odczytano odezwę do Tatarów z wezwaniem do uczestnictwa w formowaniu samodzielnego pułku w armii Napoleona, w r. 1916 w meczecie modlono się za bohatera tatarskiej społeczności Aleksandra Sulkiewicza, poległego na Wołyniu, za premiera pierwszej Krymskiej Republiki Ludowej generała Macieja Sulkiewicza, rozstrzelanego przez bolszewików w Baku 15.07.1920 r. W początkach XX wieku meczet odwiedził krzewiciel oświaty Krymskich Tatarów, redaktor gazety Terciman (Tłumacz) Ismail Gasprinski.

W XVII-XVIII w. na Łukiszkach mieszkali Bajrulewiczowie, Bielakowie, Abramowiczowie, Aleksandrowiczowie, Jakubowscy, Makowieccy, Safarewiczowie, Niedźwieccy, Snarscy, Siuniekiewiczowie i inni.

Imamami łukiskiego meczetu byli:

W latach 1663-1683 – Chasiień Aleksandrowicz

W r. 1695 – Chasiień Rasmus (Rasmust)

W r. 1723 – Chasiień Safarewicz

W r. 1784 – Mustafa Abramowicz

W r. 1820 lub 1830 – Dawid Daniel Szablowski

W r. 1829 – Mustafa Bajrulewicz

W latach 1838-1841 – Aleksander (Bekir?) Jakubowski

W latach 1854-1893 – Mustafa Bogdanowicz

W latach 1893-1922 – Józef Chalecki

W r. 1920 – Maciej Bajrulewicz (tymczasowo)

W latach 1922-1946 – Ibragim Smajkiewicz

Na łukiskim maziarze pochowani byli Achmatowiczowie, Asanowiczowie, Baranowscy, Czaińscy, Kryczyńscy, Sobolewscy, a także przedstawiciele wielu innych rodów. Tutaj znalazł miejsce wiecznego spoczynku generał Aleksander Maluszycki-Ułan.

Odsłonięcie tej pamiątkowej tablicy to pierwszy krok do

ochrony dziedzictwa wileńskich Łukiszek. Mamy nadzieję, że wileński samorząd zechce postawić pomnik ma miejscu meczetu i miziaru. Chcę tu zwrócić uwagę wspólnoty Tatarów litewskich i społeczności naszego kraju, że w czasach radzieckich podobny los spotkał wiele innych tatarskich cmentarzy w okręgu wileńskim: Kozaklary, Ludwinowo, Melechowce i Mereszłany, o których pamięć warto uwiecznić.

Tłum. Musa Czachorowski

Dzień Bajramowy

21 września 2009 r. odbyła się w Białymstoku kolejna edycja Podlaskich Dni Bajramowych. Do Domu Modlitwy przy Piastowskiej 13F przyszli m.in. Mierjema Chalecka-Giembicka, Zofia Sulikiewicz, Helena Alijewicz, Tamira Aleksandrowicz, Mila Jabłońska, Anna i Krzysztof Mucharscy wraz z Emilką i Selimkiem, Dagmara Sulkiewicz i Marek Półtorzycki z Adasiem, Melika Czechowska, Farida Ryzwanowicz, Barbara Pawlic i Michał Łyszczarz. Byli goście z tureckiej gminy wyznaniowej *Fatih* w Warszawie, a także Tatarzy z Kaliningradu m.in. Wenzel Sałachow oraz Naila i Farid Zaletdinow.

Zebranych powitał mufti Miśkiewicz, składając wszystkim serdeczne bajramowe życzenia. Następnie imamowie z muzułmańskiej gminy *Fatih* zaprezentowali kunsztowną recytację sur koranicznych. Po nich włączył się Farid Zaletdinow, a następnie imam Stefan Mustafa Jasiński. Ogromnie sympatyczną niespodziankę sprawiła wszystkim Emilka Mucharska, która z przejęciem zarecytowała jedną z sur. Intonowano potem du'a, także w intencji górników, którzy zginęli niedawno w kopalnianej katastrofie.

Po krótkiej przerwie na kawę, herbatę i ciasteczka, Farida Ryzwanowicz przedstawiła pobratymców przybyłych z Kaliningradu. Przewodniczący tamtejszego Związku Tatarów Wenzel Sałachow

pozdroził wszystkich obecnych, mówiąc też, że wprawdzie nie słyży tu tatarskiego języka, ale widzi te same twarze co w Kazaniu i czuje się jak u siebie, wśród Tatarów. Następnie wręczył imamowi Jasińskiemu tradycyjną wyszywaną tatarską czapkę i przekazał zebranym słodki poczęstunek: tatarski czak-czak. Goście, panie w tradycyjnych pięknych sukniach zaśpiewały tatarskie pieśni i zatańczyły. A chwilę później częstowały wykonanymi przez siebie smakowitymi tatarskimi potrawami: spróbować można było m.in. kosz tele i jeczpoczma.

Po tych przyjemnościach nadszedł czas na poezję. Zina Miśkiewicz recytowała ciepłe wiersze mówiące o urokach życia i potrzebie pogodnego podążania ludzką drogą. Wiersze Haliny Półtorzyckiej dotyczyły spraw bliskich sercu, domowych: splatały się w nich uczucia do wnuków, dzieci, męża. Były jednak także odniesienia do tatarskości. Elwira Szehidewicz odczytała natomiast wiersze bardzo liryczne, osobiste. Wyłaniał się z nich obraz dziewczyny spragnionej uczucia, poszukującej go, tęskniącej za nim. Wszystkie wiersze nagradzane były szczerymi oklaskami.

I jeszcze tylko rozmawiano przy kawie i herbacie, robiono pamiątkowe zdjęcia, a niestrudzony Adaś w towarzystwie Selimka galopowali z pokoju do pokoju. Powoli IV Podlaskie Dni Bajramowe dobiegły końca.

Musa Czachorowski

Muzułmańskie świętowanie na Podlasiu

Izabela Muchla-Półtorzycka, Dagmara Sulikiewicz, Tomasz Miśkiewicz

Święta są dla muzułmanów polskich jednym z głównych elementów przyczyniających się do ich integracji. Stanowią bowiem doskonałą okazję do spotkań rodzinnych oraz odświeżania znajomości. Jednak nie mają jedynie towarzyskiego charakteru, gdyż skierowane są przede wszystkim na sferę religijną i duchową. Podniosła atmosfera świąt skłania do zadumy i refleksji. Zmusza do zastanowienia się nad własnym postępowaniem oraz zbliża do Boga. Zawiera w sobie ogromną wartość emocjonalną.

Uroczystości świąteczne odbywają się we wszystkich meczetach, centrach muzułmańskich oraz domach modlitw. W tych dniach na Podlasiu, najwięcej muzułmanów - Tatarów - można spotkać w meczetach w Bohonikach i w Kruszynianach, w białostockim Domu Modlitwy przy ulicy Piastowskiej w Białymstoku, a także w Domu Modlitwy w Suchowoli. Ze względu na przywiązanie do tradycji i bliskość miziarów (cmentarzy), to Bohoniki i Kruszyniany są nadal tymi miejscami, do których przyjeżdża najwięcej Tatarów z całej Polski. Muzułmanie modlą się również w meczecie w Gdańsku, Centrum Kultury Islamu w Warszawie, w centrach muzułmańskich w Białymstoku, Lublinie, Wrocławiu, Katowicach oraz w prywatnych domach w całej Polsce.

Swoistość świąt muzułmańskich polega również na tym, że nie mają one stałego miejsca w kalendarzu. Rok księżycowy jest o 10 lub 11 dni krótszy od słonecznego, dlatego terminy obchodów ulegają przesunięciu. W islamie są dwa najważniejsze święta w roku: Ramadan Bajram – Id al-Fitr - oraz Kurban Bajram – Id al-Adha.

Ramadan Bajram

To trzydniowe święto na zakończenie miesięcznego postu, ramadanu, będącego dziewiątym miesiącem w kalendarzu muzułmańskim. Nazwa jego pochodzi od arabskiego słowa *ramada*, co oznacza „być wypalonym”. W erze muzułmańskiej, kiedy wprowadzono kalendarz księżycowy, ramadan zaczął się przesunąć co rok o dziesięć lub jedenaście dni, gdyż o tyle rok księżycowy jest krótszy od słonecznego. W ten sposób ramadan wędruje powoli przez wszystkie pory roku, sprawiedliwie rozdzielając związane z nim wyrzeczenia wśród muzułmanów zamieszkujących różne strefy geograficzne. Według tradycji, Bóg wyróżnił

ramadan, czyniąc go miesiącem zesłania Koranu.

Ramadan to okres szczególnego kontaktu z Bogiem. Poszczący, doświadczając pragnienia i głodu, solidaryzują się z głodującymi na całym świecie. Każdy może przemyśleć liczne problemy współczesności, takie jak wojny, głód, nietolerancja religijna, czy nawet niszczenie środowiska naturalnego. Miesiąc ten powinien być dodatkowo wypełniony modlitwą i dobrymi uczynkami.

Ramadan stanowi czas pokuty i odpuszczenia grzechów. Najistotniejsza jest intencja muzułmańskiego postu. Nie polega on na umartwianiu się ani na zaprzeczaniu prawom ludzkiego ciała. Post, saum, to sposób przerywania rutyny zaspakajania codziennych potrzeb oraz ćwiczenie ciała i ducha. Chodzi tu o umocnienie dyscypliny wewnętrznej i siły moralnej. Przestrzegania postu nie można skontrolować, stanowi on lekcję najszczerzego bezinteresownego poświęcenia dla zyskania łaski Boga, który jako jedyny wie, czy wierny zachowuje post, czy też nie.

Post obowiązuje wszystkich dorosłych muzułmanów zdrowych na ciele i umyśle, żyjących w warunkach, które pozwalają im znosić post bez szkody dla zdrowia. Nieuleczalna choroba, menstruacja, ciąża, połów, karmienie piersią, podróż - pozwalają odłożyć spełnienie obowiązku na inny miesiąc tego samego roku. Jest to zwolnienie czasowe, które mija po powrocie sytuacji do normy.

Post polega na powstrzymaniu się od picia i jedzenia od świtu do zachodu słońca. Nie są to jedyne obowiązki tego okresu. Poszczący w ciągu dnia musi również powstrzymać się m. in. od palenia papierosów oraz od stosunków płciowych. Post staje się obowiązkiem po osiągnięciu dojrzałości płciowej. Jednak wcześniej, dzieci także mogą spróbować pościć, np. w sobotę lub niedzielę, gdy nie muszą iść do szkoły.

Każdego dnia ramadanu domownicy wstają przed świtem, aby zjeść lekki posiłek - suhur, a następnie odprawiają modlitwę poranną – fedżr. Po całym dniu postu, gdy zajdzie słońce, można przerwać post. Tradycją jest spożycie kilku daktylów i wypicie wody lub mleka. Później, po modlitwie wieczornej maghrib, można zjeść obiad. Właśnie w ramadanie muzułmanie często spotykają się na wspólnych obiadach, tzw. iftarach.

Każdej nocy tego niezwykłego miesiąca, Prorok Muhammad miał zwyczaj

celebrować specjalne, szczególnie długie nabożeństwa, podczas którego recytował fragmenty Koranu tak, aby całość przedstawić w ciągu miesiąca. Te nabożeństwa, połączone z recytacją Koranu, nazywają się salat at-tarawih lub salat al-kijam i są nadal praktykowane przez muzułmanów.

W ramadanie jest noc, zwana lajlat al-kadr, Kader Noc - lepsza niż tysiąc miesięcy. Muzułmanie wypatrują jej w ciągu ostatnich dziesięciu nocy ramadanu (może to być 21, 23, 25, 27 lub 29). Najczęściej czas ten spędzają w meczecie, tej zaś nocy starają się modlić jak najwięcej oraz wznosić możliwie najwięcej próśb do Boga. Pod koniec ramadanu muzułmanie, bez względu na wiek, przekazują zakat al-fitr (rodzice płacą za dzieci). Jest to jałmużna, którą można dać w formie pieniędzy biednym oraz potrzebującym.

W następnym miesiącu, pierwszego szawwala rano, wszyscy zbierają się w meczetach lub domach na specjalną na wspólną modlitwę świąteczną Ramadan Bajram.

Kurban Bajram

Święto obchodzone jest dziesiątego dul-hidżdża (12 miesiąc kalendarza muzułmańskiego), na trzeci dzień pielgrzymki. To drugie z najważniejszych świąt religii islamu, a trwa cztery dni. Bardzo uroczysta modlitwa świąteczna składa się z dwóch rakatów oraz kazania - chutby. Poprzedzają ją takbiry (wspomnienie Allaha słowami: Allahu Akbar, co oznacza: Allah jest Największy), które są znakiem nadejścia świąt. Po zakończeniu nabożeństwa muzułmanie składają ofiary - kurbandy. Mięso rozdzielają się pomiędzy krewnych ofiarodawcy oraz zebranych muzułmanów.

Kurban jest symbolem posłuszeństwa wobec Allaha i oddaniem hołdu wielkim ideom i dogmatom islamu. Składając kurbanda, muzułmanin odrzuca fałszywe bóstwa, gdyż Bóg mówi: (...) *Przeto módl się do Boga i składaj ofiary*. Celem ofiary jest uświadomienie sobie i głoszenie Jedności Boga poprzez złożenie w ofierze naszych własnych ambicji, aspiracji, wszystkich naszych ideałów, a nawet życia. Ofiara wyraża wdzięczność wobec Boga i potwierdza naszą wiarę w Niego.

Oprócz duchowego znaczenia kurban ma też wymiar społeczno-humanitarny, gdyż dzielenie się mięsem ofiarnym umacnia więzi międzyludzkie, kształtuje świadomość braterstwa i przyjaźni, bu-

duje zdrowe społeczeństwo, pozbawione skąpstwa i egoizmu. Według islamu koncepcja ofiary nie polega na przeproszeniu czy na okazaniu skruchy za grzechy, lecz na gotowości złożenia wszelkiego w ofierze dla Boga i w sposób Boży. Jest symbolem gotowości człowieka do oddania wszystkiego, nawet własnego życia, za swego Stwórcę i Pana. Reprezentuje więc najwyższy cel: Bogu podoba się nie zewnętrzny akt składania ofiary, ale duch leżący u jego podstawy motyw.

Kurban stanowi rytualną ofiarę, na którą składa się zabicie w imię Boga określonych prawem muzułmańskim zwierząt. Ten akt religijny przypomina nam wielką pobożność, oddanie i miłość Ibrahima (Abrahama) i jego syna Ismaila (Izmaela) do Boga. Wysłannik Boży, Ibrahim, chciał poświęcić Najwyższemu w ofierze własnego syna Ismaila, natomiast Ismail był gotów ofiarować dla Boga własne życie. Życie Ibrahimowego syna oszczędziło powstrzymanie przez Allaha posłusznej ręki ojca, gotowego zabić syna, przygotowanego na śmierć. Wiara została okupiona koźlęciem. Składanie ofiary stało się corocznymi obchodami, upamiętniającymi tamto pradawne wydarzenie i okazją do podziękowania Allahowi za Jego łaskę. Gotowość Ibrahima do złożenia w ofierze Ismaila, została uwieczniona w islamskiej instytucji „Ofiary”, która stanowi integralną część ceremonii hadždżu (pielgrzymki).

Poza wymienionymi powyżej dwoma najważniejszymi świętami, muzułmanie obchodzą jeszcze kilka dni świątecznych. Są to m.in.:

Aszurejny bajram - Dzień Aszura

Przypada on 10 muharrama. W tym błogosławionym dniu Bóg ocalił dzieci Izraela od ich wroga (Egiptu) i Prorok Mojżesz pościł, aby okazać wdzięczność. Muzułmanie dla uczczenia tego wydarzenia także mogą pościć w dzień Aszura oraz w dzień poprzedzający lub następny. Post nie jest wprawdzie tu obowiązkiem, lecz praktykuje go większość muzułmanów, tak samo jak w ramadanie powstrzymując się od jedzenia, picia i palenia od świtu do zachodu słońca.

Tego dnia Tatarzy polscy dodatkowo przygotowują kompot, który powinien się składać z siedmiu lub innej nieparzystej liczby rodzajów suszonych owoców.

Miewlud (maulid an-nabi)

Jest to dzień upamiętniający narodziny Proroka Muhammada, obchodzony 12 rabi al-awwala (3 miesiąc kalendarza muzułmańskiego). Muzułmanie nie obchodzą go tak świątecznie, jak chrześcijanie Boże Narodzenia. Na pamiątkę tego wydarzenia wierni zbierają się w meczecie i opowiadają sobie historie z życia Proroka Muhammada, jego rodziny i towarzyszy.

Miradž i Isra

Isra, to cudowna podróż Proroka Muhammada, którą odbył na koniu Al-Burak (Świetlisty) z Mekki do meczetu Al-Aksa w Jerozolimie, w nocy 621 roku. Jeszcze tej samej nocy nastąpił Miradž, czyli wniebowstąpienie Proroka Muhammada z meczetu Al-Aksa w Jerozolimie w towarzystwie anioła (archanioła) Gabriela. Na pamiątkę tego wydarzenia muzułmanie organizują spotkania, na których rozmawiają o cudow-

nej podróży Proroka oraz jej znaczeniu dla islamu. Przypada ono 27 radżaba (siódmy miesiąc kalendarza muzułmańskiego)

Nabożeństwa świąteczne, podobnie jak każde inne, mają swój specyficzny urok. Wiąże się to z wymogami stawianymi przez islam. Meczety składają się z dwóch odrębnych części: jednej dla kobiet, drugiej dla mężczyzn. Podczas modlitwy kobiety nie mogą przebywać w części dla mężczyzn, podobnie jak mężczyźni w części dla kobiet. Jeżeli jest tylko jedna sala do modlitwy, wtedy kobiety ustawiają się za mężczyznami. W żadnym przypadku nie mogą stać obok siebie. Wierni do modlitwy ustawiają się w rzędy, tzw. safy. Podłogi w meczetach wyścielone są dywanami, w związku z czym należy zdjąć obuwie przed wejściem do sal modlitw.

Niektórzy mężczyźni mają na głowach specjalne czapeczki, tzw. tiubetjki lub krymki. Kobiety powinny być ubrane w długie spódnice oraz bluzki okrywające ramiona, na głowach mają chustki dokładnie zakrywające włosy. Ich ubiór może odsłaniać jedynie dłonie, stopy oraz twarz. W każdym pomieszczeniu znajdują się ławy lub krzesła przeznaczone dla osób starszych i chorych, niemogących stać podczas modlitwy.

Można powiedzieć, że śpiewny, melodyjny ton modlitw dodaje ceremonii świątecznej podniosłości i tajemniczości. Modlitw odmawiane są w języku arabskim, zaś kazanie wygłaszane w języku polskim. Dla osób, które słyszą je po raz pierwszy, wszystko może wydawać się bardzo egzotyczne, lecz dla polskich muzułmanów brzmi znajomo. Sam sposób oraz technika wykonywania jest zawsze taka sama. Przed pierwszym safem (rzędem) stoi imam – duchowny muzułmański, który prowadzi całe nabożeństwo. Zwrócony jest tyłem do wiernych, ale zawsze w stronę Mekki, gdzie znajduje się Kaaba. Stronę tą wskazuje mihrab – łukowato sklepiona nisza z małym, prostokątnym okienkiem, wkomponowanym w ścianę meczetu. Z prawej strony mihrabu znajduje się kilkustopniowe podwyższenie, tzw. minbar, czyli kazalnica, która jest najważniejszym elementem muzułmańskiej świątyni. To właśnie z minbaru imam głosi świąteczne oraz piątkowe kazania - chutby.

Z powodu małej pojemności meczetów w Bohonikach i Kruszynianach oraz dużej ilości wyznawców islamu w Polsce, wielu wiernych nie może wejść do świątyni podczas modlitwy. Jednak nie odstrasza to nikogo. Przybywają tu Tatarzy z całego kraju ze względu na bliskość cmentarzy oraz świąteczny charakter tych dni. Przyjazd do meczetu nie jest traktowany jak obowiązek.

(Przeniesiono na str. 22)

Muzułmańskie świętowanie na Podlasiu

(Przeniesiono ze str. 21)

Często są to jedyne chwile w roku, kiedy można spotkać się z dawno niewidzianymi dalekimi krewnymi czy znajomymi.

Święto muzułmańskie to nie tylko modlitwa w meczecie, ale również odwiedzanie grobów przodków. Czynne cmentarze muzułmańskie, mizyary, znajdują się w Warszawie oraz na Podlasiu - w Bohonikach i Kruszynianach. Te ostatnie są oddalone od meczetów jedynie o kilkadziesiąt metrów.

Na miziar wierni przychodzą przed modlitwą lub po niej. Nie ma to większego znaczenia w sensie religijnym, a bardziej praktycznym. Dla wielu osób przyjeżdżających z daleka wygodniejsze jest odwiedzenie grobów po nabożeństwie. Muzułmanie przy rodzinnych mogiłach często recytują wersety z Koranu i składają prośby do Boga o wybaczenie grzechów zmarłemu. Przyjętym przez Tatarów zwyczajem jest odczytanie modlitwy nad grobem, czyli „dawanie sielam”, wiążące się z pewnym rytuałem. Osoby, które podchodzą do grobu, ustawiają się w rzędzie z prawej strony głowy pochowanej osoby. Każdy, dotykając prawą dłonią ziemi, odczytuje odpowiednią modlitwę. Najczęściej wygląda to tak, że pierwsza osoba czyta modlitwę z chamaitu (książeczki z modlitwami), a pozostałe słuchają w skupieniu lub powtarzają. Specyficznym elementem tej części ceremonii jest wymówienie imienia zmarłego oraz jego matki. Używa się imienia tatarskiego, nadanego podczas azanu (ceremonia urodzinowa). Często zdarza się, że było ono inne od tego, które zmarły używał na co dzień.

Do tatarskiej tradycji świąt należy również dzielenie się sadogą. Są nią najczęściej słodycze, choć spotkać można również owoce: jabłka, pomarańcze, mandarynki. Sadogę może dać każdy, kto ma na to ochotę lub go na to stać. Jest ona ofiarowana w intencji, co zależy od ofiarodawcy. Najczęściej chodzi o pomyślność rodziny albo wszystkich współwyznawców. Po „przepieciu” sadogi, czyli po odmówieniu odpowiedniej modlitwy, rozdawana jest zebraniom przed meczetem muzulmanom. Szczególnie zadowolone są dzieci, gdyż dostają wówczas dużo słodyczy. Dzielenie się sadogą następuje po modlitwie bajramowej i przeplata się ze wzajemnym składaniem życzeń świątecznych.

Świąteczne dni są okresem radości, dlatego po porannej modlitwie w meczecie wszyscy udają się do domów na rodzinne obiady. Na stole obok tradycyjnych polskich potraw, takich jak gołąbki, kurczak pieczony czy ryba, znajdują się też dania tatarskie

oraz arabskie. Bajramową potrawą Tatarów polskich są kołduny: pierożki z nadzieniem mięsnym. Innymi potrawami, spotykanymi w domach tatarskich, szczególnie w święta, są: bielusz – pieróg z farszem mięsnym na cieście drożdżowym, oraz pierekaczewnik – pieróg z farszem mięsnym lub na słodko z serem i rodzynkami na cieście makaronowym, spiralnie zawijany. Na słodko podaje się dzajmę – cieniutkie naleśniki smażone na maśle, lub chalwę, przyrządzoną z masła, miodu i mąki. Zabroniona przez islam jest wieprzowina oraz alkohol, co nie powinno znaleźć się na stole, szczególnie w tak świątecznym dniu.

Tradycją bajramową stały się ponadto spotkania towarzyskie organizowane najczęściej na Kurban Bajram i Ramadan Bajram. Cieszą się one dużym zainteresowaniem zarówno młodzieży, jak i osób starszych. Najczęściej bale, bo tak są nazywane, przypadają na dni wolne od pracy, gdyż mogą wtedy przybyć na nie Tatarzy z całej Polski. Takie spotkania służą nie tylko ogólnej pojmowanej zabawie, ale również zacieśnianiu więzów przyjaźni między członkami tej niewielkiej grupy.

Początek organizowania bali tatarskich sięga końca XIX wieku, kiedy urządzano je na Wileńszczyźnie. Uczestniczyło w nich czasem ponad 200 osób, również z Krymu i Powołża oraz zaprzyjaźnieni Polacy. Z bali tatarskich służyło Wilno, Nowogródek, Słomim, Iwje-Murawszczyzna, choć odbywały się także w Klecku, Lechowiczu, Mirze, Iwamowie oraz w Kruszynianach.

Po II wojnie światowej urządzano skromniejsze spotkania, głównie w Sokółce i Bohonikach. Większe zabawy odbyły się

dopiero w drugiej połowie lat pięćdziesiątych. Bale tatarskie od innych spotkań towarzyskich odróżniały się przede wszystkim tym, że przybywali na nie głównie Tatarzy z całego kraju. Bawiono się przy muzyce zespołów ludowych. Nie brakowało na nich takich tańców, jak walc czy polonez. Obecne bale różnią się trochę od tych dawniejszych. Jak niegdyś jednak, przyjeżdżają na nie Tatarzy z odległych stron kraju, a także zza granicy.

Muzułmanie w Polsce starają się jak najlepiej przygotować do świąt, w szczególności do tych dwóch najważniejszych. Rezerwują sobie urlopy w pracy, kobiety sprzątają domy i gotują potrawy, mężczyźni przygotowują samochody, aby dojechać na nabożeństwo oraz w odwiedziny do rodziny. Szczególnie cieszą się dzieci, gdyż nie będą musiały iść do szkoły i dostaną mnóstwo słodyczy oraz prezentów.

Chrześcijańskie święta nie są celebrowane przez polskich muzulmanów. Jednak ze względu na zażyłość z polską, chrześcijańską tradycją, szczególnie w domach gdzie są małe dzieci, można wszakże zauważyć takie elementy, jak choinka czy pisanki. Trudno wytłumaczyć kilkuletniemu dziecku, które w przedszkolu dowiedziało się o świętym Mikołaju i prezentach pod choinką, że to go nie dotyczy. Jednak muzulmanie nie obchodzą Bożego Narodzenia i Wielkanocy. Pomimo tego, często zapraszają na obiady bajramowe sąsiadów i przyjaciół, którzy są wyznawcami innej religii, ci zaś odwzajemniają się tym samym, zapraszając muzulmanów do uczestnictwa w obchodach swoich świąt.

Fot. Archiwum NK MZR

Obchodziliśmy Ramadan Bajram

Zakończył się błogosławiony miesiąc Ramadan i 20 września w salach modlitwy, meczetach i centrach muzułmańskich odbyły się uroczyste modlitwy. W białostockim Domu Modlitwy Muzułmańskiego Związku Religijnego zgromadziło się tego dnia kilkadziesiąt osób. Modlitwę bajramowa prowadził imam Stefan Mustafa Jasiński oraz mufti Tomasz Miśkiewicz. Było potem przepiewanie i rozdawanie sadogi, następnie wzajemne składanie życzeń. Wieczorem natomiast spotkaliśmy się na wielkim balu.

Bal to był nad bale...

Lokal był zapelniony do ostatniego miejsca. Zjechało się bal blisko 200 osób z całego kraju: z Białegostoku, Sokółki, Suchowoli, Warszawy, Wałcza, Gdańska, Wrocławia, Olsztyna i jeden Bóg wie skąd jeszcze. W każdym bądź razie byli m.in. Jabłońscy i Świerblewscy, Szczęsnowiczowie i Muchowie, Chazbijewiczowie, Murawscy, Sulkiwiczowie, Ijasiewiczowie, Radeccy, Bogdanowiczowie, Gembiccy. Była Mieriema Chalecka-Giembicka, Melika Czechowska, Zofia Assanowicz, Farida Ryzwanowicz, Dżengara Filon, Klara Janglajew, Barbara Pawlic, Elwira Szehidewicz. Był Dżemil Korycki, Tomasz Miśkiewicz, Stefan Jasiński, Adam Szczęsnowicz, Ramazan Jakubowski. Zawitał Wenzel Sałachow z Kaliningradu. Niestety, dla wielu chętnych po prostu zabrakło miejsca. Ci, którzy się dostali, mówią zgodnie: zabawa była świetna! A bawiono się nieomal do białego rana.

Wielką salę zajęły starsze pokolenia, w mniejszej zasiadła młodzież. Wszyscy wirowali zgodnie na parkiecie. Smakowite dania szybko zniknęły z półmisków, toczyły się ożywione rozmowy. Bal od zawsze był świetną okazją do spotkań z krewnymi oraz znajomymi. Nie tylko wymienia się na nim wspomnieniami i nowinkami czy prezentuje wspaniałe kreacje: jest także miejscem zawierania znajomości, zdobywania sympatii, zawiązywania trwałych związków. Bawiono się zatem radośnie w rytm zachęcającej do tańca muzyki. Bo jak muzyka, to i taniec. Jak taniec, to i wybory najlepszej tanecznej pary.

Odważni ruszyli na parkiet, zespół

zagrał, jurorzy: Róża Chazbijewicz, Mirosław Jabłoński i Emir Sulkiwicz z uwagą obserwowali kandydatów. Po każdym tańcu decyzja: tej parze dziękujemy. Wreszcie zostali tylko najlepsi: Melika Czechowska i Adam Szczęsnowicz, Emilia i Maciej Muchowie oraz Halina Jasińska i Roman Murawski. Kolejne płasy i już wszystko jasne: w konkursie tańca wygrali Emilia i Maciej Muchowie!

Bawiono się dalej, tańczono wciąż z bezustannie wielką werwą, zaś przy stołach i w kularach przekazywano sobie najświeższe balowe spostrzeżenia, oceniano damskie kreacje, zastanawiano się kto na kogo z uczuciem spoglądał, kto do kogo w tańcu się przytulał, kto też kogo będzie do domu odprowadzał. Normalnie, jak to na balu bywa. Nieubłaganie jednak zbliżał się czas zakończenia tej świetnej zabawy. Niektórzy zaczęli się żegnać, najbardziej wytrwali jeszcze tańczyli, ale były to już ostatnie akordy. Szkoda... Bal to był przecież nad bale!

w Białymstoku

1 września 2009 r. delegacja Tatarów Polskich w składzie: Zinajda Miśkiewicz, Stefan Milkamanowicz, Aleksander Miśkiewicz i Adam Świerblewski uczestniczyła w uroczystościach upamiętniających 70. rocznicę wybuchu II wojny światowej. W imieniu społeczności tatarskiej złożono wieniec na Cmentarzu Wojskowym w Białymstoku. Tego samego dnia delegacja wzięła udział w uroczystym koncercie poświęconym bohaterom II wojny światowej w Operze i Filharmonii Podlaskiej.

Aleksander Miśkiewicz

Pamiętkowa tablica w Gdańsku

11 listopada 2009 roku odbyła się w Gdańsku uroczystość związana z pobytem tu, w roku 1916, Józefa Piłsudskiego. Piłsudski, wraz z Kazimierzem Sosnkowskim, aresztowani przez władze niemieckie po odmowie złożenia przysięgi na wierność cesarzowi Wilhelmowi II przez całą I Brygadę Legionów Polskich, w drodze do więzienia w Magdeburgu przebywali w więzieniu w Gdańsku. Dla upamiętnienia tego wydarzenia, w Areszcie Śledczym w Gdańsku przy ulicy Kurkowej dokonano odsłonięcia pamiętkowej tablicy.

Organizatorami tej uroczystości, zainicjowanej przez Towarzystwo Miłośników Gdańska i jego przewodniczącego prof. Andrzeja Januszajtisa, byli: Urząd Miejski w Gdańsku, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Instytut Pamięci Narodowej i Narodowe Centrum Kultury Tatarów Polskich w Gdańsku.

Przed bramą aresztu śledczego odbyła się modlitwa, prowadzona przez metropolitę gdańskiego abp. Leszka Sławoja Głódzia, księży prawosławnych, pastora kościoła ewangelicko-augsburskiego (luterańskiego) i imama gminy muzułmańskiej w Gdańsku. W spotkaniu uczestniczył też poczet sztandarowy Narodowego Centrum Kultury Tatarów Polskich z buńczukiem oraz jego dyrektor Jerzy Szahuniewicz-Kuczyński. Ze strony tatarskiej obecny był również Omar Asanowicz, prezes Oddziału Północno-Zachodniego Związku Tatarów RP. Po uroczystości, w siedzibie Rady Miasta Gdańska odbyła się sesja naukowa, podczas której m.in. swój referat o relacji polskich Tatarów i Marszałka Józefa Piłsudskiego wygłosił prof. Selim Chazbijewicz.

Inf. S.Ch.

Obchodziliśmy Kurban Bajram

27 listopada 2009 r. w meczetach i ośrodkach Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP odbyły się modlitwy i spotkania z okazji pierwszego dnia Kurban Bajramu, jednego z najważniejszych świąt islamu. Tradycyjną modlitwę bajramową w meczecie w Bohonikach prowadził imam Konstanty Szczęsnowicz, zaś w Kruszynianach - imam Janusz Aleksandrowicz. Do białostockiego Domu Modlitwy przybyło tego dnia kilkadziesiąt osób, m.in. Fatma i Jakub Abramowiczowie, Helena Alijewicz, Tamara Lebedź, Maria Janów, Emir, Stefan i Enwer Półtorzycy, Tomasz Aleksandrowicz, Adam Szahidewicz, Anna i Krzysztof Mucharscy. Świąteczną modlitwę odprawił imam Stefan Mustafa Jasiński oraz mufti Tomasz Miśkiewicz. Było też przepiewanie sadogi i jej rozdawanie, a następnie składano sobie serdeczne bajramowe życzenia.

Inf. wł. PT

O świętach w chrześcijaństwie i islamie

W ramach ogólnoeuropejskiego Tygodnia Spotkań Muzułmańsko-Chrześcijańskich 14 listopada 2009 roku odbyło się w Auli Wielkiej Bobolanum w Warszawie uroczyste spotkanie, którego ideą przewodnią były Święta w chrześcijaństwie i islamie. Jego organizatorami byli: Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów oraz Papieski Wydział Teologiczny sekcja Bobolanum przy współpracy z białostocką gminą muzulmańską Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP, Centrum Dialogu Kultur i Religii i Semaine de rencontres islamo-chrétiennes. Wśród przybyłych na spotkanie przedstawicieli społeczności tatarskiej byli m.in. Tomasz Miśkiewicz, Mufti Rzeczypospolitej Polskiej, Halina Szahidewicz, przewodnicząca gminy muzulmańskiej w Białymstoku, Zofia Assanowicz – sekretarz zarządu gminy, Jusuf Konopacki, przewodniczący Podlaskiego Oddziału Związku Tatarów RP i Dżenneta Bogdanowicz, prowadząca znane gospodarstwo agroturystyczne Tatarska Jurta w Kruszynie.

Zebranych powitał serdecznie rektor ks. Zbigniew Kubacki SJ, po którym współprzewodniczący ze strony katolickiej Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów ks. Adam Wąs SVD przypomniał historię tego jedynej bodaj w Europie gremium oraz jego znaczenie w życiu Kościoła katolickiego w naszym kraju. Pierwszy wykład, poświęcony znaczeniu świąt religijnych w chrześcijaństwie wygłosił o. Wacław Oszejca SJ. O muzulmańskich świętach i ich znaczeniu w islamie mówiła Halina Szahidewicz. A że święta, zarówno w chrześcijaństwie, jak i w islamie, są obok przeżyć duchowych również okazją do rodzinnych i towarzyskich spotkań przy stole, więc Dżenneta Bogdanowicz, mistrzyni tatarskiej kuchni, opowiedziała o tradycjach kulinarnych wśród polskich muzulmanów. Następnie ks. Stanisław Grodz SVD, adiunkt Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zaprezentował Święte obyczaje i potrawy wśród chrześcijan.

Po części wykładowej odbyła się modlitwa w duchu Asyżu: obecni wsłuchiwali się w modlitwę drugiej religii. Modlitwę muzulmańską poprowadził mufti Tomasz Miśkiewicz, zaś katolicką zainicjował ks. biskup Tadeusz Pikus. Uroczystość zakończyła się poczęstunkiem, przygotowanym przez Dżannetę Bogdanowicz oraz panie z zespołu Śląsk.

Inf. wł. PT

Dziedzictwo przeszłości

Znajdująca się w gminie Terespol wieś Lebidziew-Zastawek (taką oficjalną nazwę nosiła przed II wojną światową) wchodziła do roku 1914 w skład folwarku Lebidziew. Miejscowość Zastawek wydzieliła się ze wschodniej części Lebidziewa. Stanowiła ona część „D” tej wsi, która do 1878 r. należała do Felicjanny Ułanowej. Od jej nazwiska na przełomie XIX i XX w. nazywana była Ułanowszczyzną. Tatarzy mieszkali na tych terenach do wybuchu I wojny światowej, kiedy to miały miejsce ostatnie pochówki na mizarze w Zastawku.

1 grudnia 2009 roku na mizarze w Zastawku odbyła się uroczystość odsłonięcia pamiątkowej tablicy, związana z 330. rocznicą osadnictwa tatarskiego w okolicach Lebidziewa i Małaszewicz. Uczestniczyli w niej m.in. starosta bialski Tadeusz Łazowski, wójt Gminy Terespol Krzysztof Iwaniuk, burmistrz Terespoła Jacek Daniełuk, radna powiatu bialskiego Marzena Andrzejuk, dyrektor Zespołu Szkół w Małaszewiczach Mieczysław Romaniuk, dyrektor Zespołu Szkół w Terespole Tomasz Oleszczuk, Karol Gójski - dyrektor GOK w Koroszczynie. Na obchodach nie zabrakło przedstawicieli społeczności tatarskiej. Obecni byli przedstawiciele społeczności tatarskiej m.in. Adam Świerblewski - zastępca przewodniczącego Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP, Bronisław Talkowski, przewodniczący Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Kruszynie, Stefan Aleksandrowicz, sekretarz Rady Centralnej Związku Tatarów Rzeczypospolitej polskiej i Zofia Assanowicz, sekretarz Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku. Przybyli pasjonaci historii i kultury Tatarów polskich – Sławomir Hordejuk i Łukasz Radosław Węda, mieszkańcy wsi Zastawek oraz młodzież z Zespołu Szkół im. Władysława Reymonta w Małaszewiczach (profil wojskowy).

Odsłonięcia pamiątkowej tablicy dokonali: Tadeusz Łazowski, Krzysztof Iwaniuk i Adam Świerblewski. Znajduje się na niej napis o treści:

W 330 LAT NADANIA ZIEM TATAROM W LEBIEDZIEWIE I MAŁASZEWICZACH PRZEZ JANA III SOBIESKIEGO 1679 – 2009 STAROSTA BIALSKI, WÓJT GMINY TERESPOL I MIESZKAŃCY POWIATU

Spotkanie kontynuowano w Zespole Szkół w Małaszewiczach. Gości przywitał dyrektor szkoły, po którym głos zabrał Robert Wieczorek, nauczyciel historii. Przedstawił on krótki zarys historii osadnictwa tatarskiego na ziemiach Rzeczypospolitej

Obojga Narodów. Bialski publicysta i regionalista Sławomir Hordejuk omówił osadnictwo tatarskie na południowym Podlasiu oraz dzieje mizaru w Zastawku. Spoczywa tam wielu wybitnych Tatarów m.in. płk Samuel Murza Korycki (zm. 1704 r.), poseł Jakub Tarak-Murza Buczacki (1745-1838), por. Abraham Korycki (ok. 1743-1811). Prezes Stowarzyszenia Rozwoju Miejscowości Studzianka, Łukasz Radosław Węda, ukazał działania, podejmowane przez stowarzyszenie na rzecz promocji kultury tatarskiej. Formalnie istnieje ono od ponad roku i aktywnie włącza w swoje przedsięwzięcia dzieci oraz młodzież ze Studzianki i okolic.

Członkowie SRMS oraz mieszkańcy wsi aktywnie uczestniczyli w obchodach 330. rocznicy osadnictwa tatarskiego w Studziance, które odbywały się tu w sierpniu b.r. 11 września 2009 roku Studzianka, jako jedna z nielicznych miejscowości w regionie bialskim, obecna była na Europejskim Festiwalu Smaków w Lublinie. Odbył się tam pokaz pieczenia pieriekaczewnika – tradycyjnej tatarskiej potrawy. Młodzież natomiast zaprezentowała spektakl teatralny pt. „Tatarzy ze Studzianki”, a w Muzeum Literackim im. Józefa Czechowicza zaprezentowano wystawę ze zbiorów Sławomira Hordejuka pt. „Tatarzy Lubelszczyzny”.

Kolejny mówca, Bronisław Talkowski, opowiedział o korzeniach swojej rodziny oraz przywiązaniu ludności tatarskiej do Polski. Zazaczył, że Tatarzy zawsze byli wierni swojej przybranej ojczyźnie – Rzeczypospolitej. Wspominał o zasługach wojennych Tatarów polsko-litewskich, począwszy od bitwy pod Grunwaldem w 1410 r., na udziale Szwadronu Tatarskiego 13 Pułku Ułanów Wileńskich w II wojnie światowej skończywszy. Wydali oni wielu wybitnych wojskowych, naukowców, prawników, posłów i senatorów. Z kolei Adam Świerblewski dziękował za pamięć i inicjatywy podejmowane w regionie przez lokalne władze samorządowe i ludzi, którzy propagują problematykę tatarską. Przedstawił także co to znaczy być Tatarem i kim są Tatarzy polscy. *Jesteśmy kropelką krwi w żyłach narodu* - dodał. Mówił też o Muzułmańskim Związku Religijnym RP oraz problemach asymilacji ludności tatarskiej. Z sali padały pytania, dotyczące m.in. obrzędów religijnych Tatarów oraz samej religii.

Po wystąpieniach zaprezentował się z zestawem utworów patriotycznych chór młodzieżowy Zespołu Szkół w Małaszewiczach, prowadzony przez nauczyciela muzyki Mariusza Polaka. Poczęstunek zakończył tę wartościową i sympatyczną imprezę.

Sławomir Hordejuk

Generolas leitenantas Jokūbas Juzefovičius

Straipsnių ciklas parengtas remiantis Jakovo Grišino ir Damiro Šarafutdinovo knyga „Ištikimi tėvynės sūnūs“.

Jakūbas Juzefovičius gimė 1872 m. kovo 12 dieną Gardino gubernijoje, kilmingų bajorų šeimoje. Jis baigė Polocko kadetų korpusą ir, nusprendęs gyvenimą susieti su armija, 1890 m. įstojo į Michailo artilerijos mokyklą. Ją pabaigęs, gavo paporučikio laipsnį ir 1893 m. išvyko į 7-ąją raitosios artilerijos bateriją.

Dvejus metus J. Juzefovičius dirbo raštvedžiu bei baterijos ūkvedžiu. 1895 m. spalio mėnesį jis tapo 7-osios ir 8-osios raitųjų baterijų mokymo dalies vedėju. 1896 m. liepos mėnesį jam suteiktas poručiko laipsnis.

1896 m. spalio mėnesį J. Juzefovičius sėkmingai išlaikė egzaminus ir įstojo į Generalinio štabo Nikolajaus akademiją, kurią 1898 m. spalio mėnesį baigė pirmuoju atskyriu. Už pasižymėjimą moksle jam suteiktas štabo-kapitono laipsnis, jis paskiriamas į Generalinį štabą bei siunčiamas į Varšuvos karinę apygardą. Išbandymo laikotarpiu jam vadovavo jungtinės kavalerijos divizijos viršininkas.

1900 m. gegužės 22 d. J. Juzefovičius perkeliamas į Generalinį štabą ir paskiriamas 4-osios kavalerijos divizijos vyresniuoju adjutantu. Lapkričio mėnesį Varšuvos karinės apygardos štabe jis tapo vyresniuoju karininku ypatingiems pavedimams, 1901 m. kovą – štabo vyresniojo adjutanto padėjėju. Balandžio 1 dieną jam suteiktas kapitono laipsnis. Balandžio pabaigoje jis laikinai ėjo Varšuvos karinio žurnalo redaktoriaus pavaduotojo pareigas. Buvo apygardos štabo vyresnysis adjutantas. 1901 m. spalio 28 d. – 1902 m. lapkričio 17 d. J. Juzefovičius metus stažavosi 2-ajame Charkovo dragūnų pulke, buvo eskadrono vadas.

Prasidėjus rusų–japonų karui, J. Juzefovičius tapo Atsiskaitymo skyriaus vyresniuoju adjutantu, Varšuvos karinio žurnalo redaktoriumi bei apygardos vyresniuoju adjutantu. 1904 m. lapkričio 19 d. jis laikinai paskirtas ypatingų pavedimų vyresniuoju karininku prie 3-osios Mandžiūrijos armijos generolo kvartirmeisterio valdybos. Išvykdamas į karą jis gavo pirmąjį apdovanojimą – 3-ojo laipsnio šventojo Stanislavo ordiną, jam suteiktas papulkininkio laipsnis.

1905 m. vasario mėnesį J. Juzefovičius dalyvavo mūšiuose su japonais prie Mukdeno. Už pasižymėjimą buvo apdovanotas šventosios Anos 3-ojo laipsnio ordinu su kardais ir kaspinu, o vėliau – 2-ojo laipsnio šventojo Stanislavo ordinu su kardais. Jis kilo tarnybos laiptais, tapo 3-osios Mandžiūrijos armijos generolo kvartirmeisterio valdybos vyresniuoju adjutantu. Gruodžio mėnesį jis gavo dar vieną apdovanojimą – 4-ojo laipsnio šventojo Vladimiro ordiną su kaspinu ir kardais.

1905 m. gruodžio pabaigoje J. Juzefovičius paskirtas Varšuvos karinės apygardos štabo vyresniuoju karininku pavedimams ir už dalyvavimą karinėje kampanijoje apdovanotas 2-ojo laipsnio šventosios Anos ordinu su kardais. Šiose pareigose jis tarnavo iki 1910 m. lapkričio mėnesio. Du kartus J. Juzefovičius dalyvavo Prancūzijos kariuomenės manevruose (1907 m. ir 1908 m. rugpjūtį). Be to, gavęs apygardos kariuomenės vado įsakymą, 1908 m. liepos 28 d. 2000 metrų aukštyje oro pajėgų kuopos oro balionu skrido virš Varšuvos įtvirtinimų. 1908 m. gruodžio mėnesį jam buvo suteiktas pulkininko laipsnis.

1910 m. gruodžio 24 dieną J. Juzefovičius pervestas į Generalinį štabą ir tapo Vyriausiosios valdybos skyriaus viršininku. Šiose pareigose tarnavo iki 1913 m. 1911 m. pulkininkas J. Juzefovičius buvo apdovanotas 3-ojo laipsnio šventojo Vladimiro ordinu.

1913 m. pavasarį J. Juzefovičius tapo Generalinio štabo Vyriausiosios valdybos Kariuomenės įkurdinimo ir tarnybos skyriaus viršininko pavaduotoju, po metų laikinai pavadavo viršininką. 1914 m. liepos 25 d. jis skiriamas vykdyti generolo pareigas, jam patikima vadovauti kanceliarijai ir pavedimams prie Vyriausiojo kariuomenės vado. Po mėnesio jis paskiriamas Kaukazo vietinės raitelių divizijos, vadinamos „laukine“, štabo viršininku. Be to, J. Juzefovičiaus turėjo slapta pavedimą – saugoti divizijos vadą didįjį kunigaikštį Michailą, atitolinti jį nuo karo veiksmų.

I pasaulinio karo fronte, kaip ir rusų–japonų kare, J. Juzefovičius pasižymėjo narsa, didvyriškumu bei karo reikalų išmanymu ir tai liudija nauji apdovanojimai: kardai prie 3-ojo laipsnio šventojo Vladimiro ordinu, šviesiai bronzinis medalis už 1914

m. nepriekaištingą visuotinę mobilizaciją, Georgijaus ginklas, 4-ojo laipsnio šventojo Georgijaus ordinas. 1915 m. rugsėjo 15 d. J. Juzefovičiui buvo suteiktas generolo majoro laipsnis.

1916 m. vasario mėnesį jis tapo 2-ojo kavalerijos korpuso, kuriam vadovavo didysis kunigaikštis Michailas, štabo viršininku. Birželio mėnesį gavo 1-ojo laipsnio šventojo Stanislavo, o metų pabaigoje – 1-ojo laipsnio šventosios Anos ordinus.

1917 m. balandžio 6 d. generolas J. Juzefovičius skiriamas į Vyriausiojo karo vado štabą laikinai, o balandžio mėnesį nuolatinėms generolo kvartirmeisterio pareigoms. J. Juzefovičius pritarė naujo puolimo idėjai Pietvakarių fronte. Jis veržėsi į frontą, nes kanceliariinis darbas jo netenkino. Birželio 5 dieną jis tapo 12-osios kavalerijos divizijos, liepos mėnesį – 26-ojo korpuso laikiniu vadu. Rugsėjo 7 dieną J. Juzefovičius už narsą ir didvyriškumą gavo generolo leitenanto laipsnį ir tapo 26-ojo korpuso, o vėliau – 12-osios armijos vadu. Armijoje buvo įtempta padėtis. Kariai buvo nusiteikę taikai, norėjo pasitraukti į užnugarį, laukė greitos karo baigties.

Nusivylusioje kariuomenėje pradėjo reikštis tautinių ambicijų apraiškos. Laikinosios vyriausybės vadovas A. Kerenskis reikalavo atskirus 12-osios armijos dalinius siųsti į Gatčiną. J. Juzefovičius, bandydamas sustabdyti katastrofą, uždraudė patikėtoms jam kariuomenės kariams vykti į sostinę.

1917 m. pabaigoje J. Juzefovičius perėjo baltojo judėjimo pusėn. 1918 m. vasarą jis įstojo į Savanoriškąją Denikino armiją. Jis tapo Kaukazo armijos, vadovaujamos generolo Vrangelio, štabo viršininku.

Baltųjų pralaimėjimas privertė aktyvius jo dalyvius, taip pat J. Juzefovičių, pasitraukti į užsienį.

Vrangelio siunčiamas drauge su Struve jis patenka į Paryžių. Prancūzams jie turėjo išteikti bolševikų sunaikinimo Rusijoje planą. Iš Prancūzijos J. Juzefovičius persikėlė į Vokietiją, paskui – į Estiją. Gyveno savo dvare Tartu, kur ir mirė. Dokumentai skirtingai pateikia jo mirties datas – 1929, 1930, 1935 m.

Generolas J. Juzefovičius buvo apdovanotas ir užsienio ordinais: Prancūzijos Garbės Legiono ordinu, Komandoro kryžiaus Kambodžos ordinu bei Komandoro kryžiaus Juodosios žvaigždės ordinu, Ispanijos ordinu „Už karinius nuopelnus“. Jis buvo vedęs valstybės patarėjo našlę Verą Stankevič. Turėjo dukrą. Žmona ir dukra išpažino stačiatikių tikėjimą.

Vinkšnupiai – totorių bendruomenės centras

SIGITAS ŠILEIKA

XIV a., Vytauto Didžiojo laikais, iš Pavolgio stepių ir Krymo į Lietuvą atvykę totoriai buvo apgyvendinti Vilniaus, Trakų apylinkėse ir LDK pasienyje, kad sulaukytų kryžiuočių bei kalavijuočių antpuolių. Už tarnybą Lietuvos kariuomenėje jie gavo privilegijų ir žemės valdų karaliaus dvaruose. Vilkaviškio rajone, Vinkšnupiuose, išlikusios kapinės ir medėtės liekanos primena buvusių totorių gyvenvietę. J. Totoraitis Užnemunėje gyvenusių totorių ieškojo tarp totoriškos kilmės vietovardžių: Totorviečiai, Barandai, Bundzai.¹ Tai kaimai Šakių rajono Sintautų bei Plokščių apylinkėse. Totorkiemio kaimas, 1758 m. paminėtas Vištyčio seniūnijos inventoriuje, yra Vilkaviškio rajone. Inventoriuje neįvardinta 7 kaimo gyventojų tautybė.²

XVII a. viduryje Lietuvos valdovams įsivėlus į ilgalaikius išorės ir vidaus rietenų karus³ nukentėjo gyventojai, ištuštėjo valstybės iždas. Kariai buvo nepatenkinti, kad neišmokamos algos. Kunigaikščiai ir didikai totorių kariams už tarnybą dalijo žemes savo valdose. Apie 1663 m. karalius Jonas Kazimieras⁴ už nuopelnus kare Alytaus ekonomijoje jiems padovanojo žemės valdas Skersbaliuose, Parausiuose, Dembavragyje, Vinkšnupiuose, Vilkabaliuose, Piliakalniuose, Patilčiuose ir Barauciznoje.⁵

1677 m. kovo mėn. 22 d. privilegija totorių teises sulygino su kitų bajorų teisėmis.

Iš 1775 m. totorių prašymo, pateikto karaliui Stanislovui Augustui, žinoma, kad Alytaus ekonomijoje totoriai karaliaus dvaruose sodybas gavo dviem būdais:

- Protėviams dovanavo karalius Jonas Kazimieras už nuopelnus kare,

- Perėmė anksčiau dovanotas iš bajorų.

Užnemunėje didelės žemių valdos priklausė didikams Pacams, XVII a. konfliktavusiems su Sapiegomis ir Radvilomis. Totoriai, didikų vaiduose rėmę Pacų priešus, Užnemunėje negalėjo gauti žemių.

XVIII a. pradžioje tyrinėjamos vietovės kaimai dar buvo sunykę. Jų apgyvendinimas, prasidėjęs amžiaus viduryje, tęsėsi ir antroje pusėje. Minėtu laikotarpiu turėjo kurtis ir totorių bendruomenė Vinkšnupių kaime.

Totoriai, pagal karaliaus privilegiją gavę žemės, kovojo su ekonomijos administracija dėl žemės nuosavybės formos

ir lengvatų. 1786 m. Varšuvos seimo konstitucija „Požiūris į totorių nuopelnus“ pripažino totorių teisę į žemę. Žemės valdas 50 metų jie galėjo nuomoti paveldimai, įkeisti arba išnuomoti. Administracija pasiliko išskirtinę teisę išpirkti jų valdas.⁶

Po paskutinio Lietuvos–Lenkijos žemių padalijimo Užnemunėje buvusios totorių gyvenvietės iki 1807 m. priklausė Prūsijos karaliui. Totorių teisės į žemę tapo aktualios 1797 m. balandžio 12 d. Prūsijos karaliui paskelbus ipotekos įstatymą, kuriuo remiantis visi žemės savininkai turėjo pareikšti teisę į turimas žemes ir įrodyti nuosavybės pagrįstumą, pateikdami duomenis apie žemės valdos dydį, šeimininko skolas, reikalingas įrašyti į naujai įvestas žemės knygas. Frydrichas Vilhelmas pareikalavo griežtai tikrinti dokumentus, liudijančius totorių teisę į žemę po 1786 metų. Buvo siekiama nustatyti, ar pagrįstai žeme naudojasi šeimos, kurioms ekonomijoje žemė buvo skirta iki 1786 m. seimo konstitucijos „Totorių įstatymas“, numačiusios išskirti iš karaliaus ekonomijų totorius, kurie neįrodys, kad žemėvaldos forma ir žemės nuomos terminas neprieštaruja konstitucijos nutarimams.⁷ Tačiau totorių nuosavybės pagrindai nebuvo sugriauti. Valdos buvo įrašytos ipotekos knygos. Totorių vyrai ir moterys galėjo disponuoti žeme, ją paveldėti, išnuomoti, įkeisti, perduoti arba pirkti.

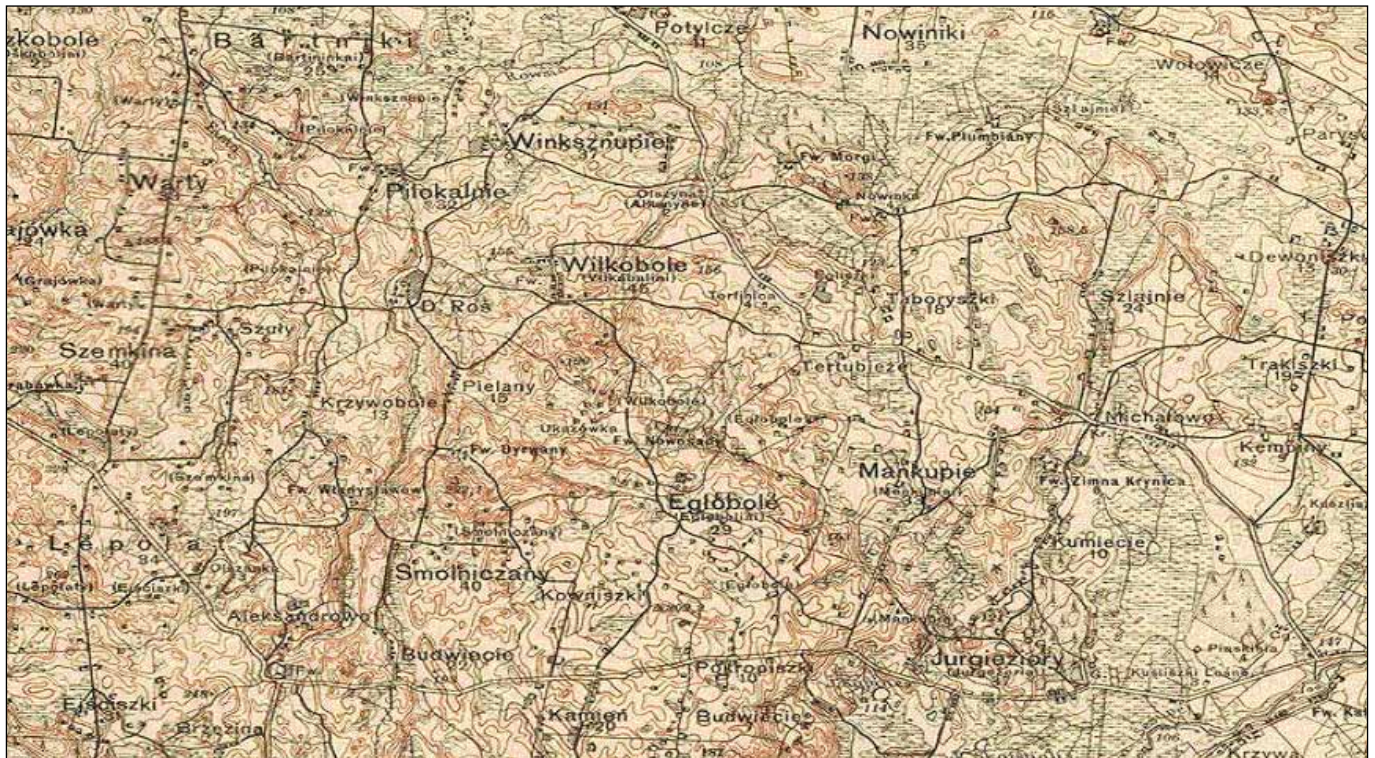
Prūsijos karalystėje, į vakarus nuo demarkacijos linijos, buvo Užnemunės totorių valdos. Kalvarijos paviete Alvito dvaro Paražnių kaimo savininkas buvo A. Baranovskis. Našlei Elenai Ulan priklausė Piliakalnių palivarkas ir kaimas, taip pat Parausių palivarkas ir Krijobalių, Pakalniškių, Patilčių, Penkinių (?) bei Smalinyčios kaimai. Baranovskiui – Vilkabalių palivarkas ir Margų kaimas. Našlei Rozalijai Baranovskai – Vinkšnupių palivarkas ir kaimas. Gražiškių valdose Aleksandrovo palivarką dalijosi Bučackis ir Alisa Koricka. Jai dar priklausė Būdviečių ir Šalių kaimai. Mykolas Ulanas čia pat turėjo Pašervinčio palivarką, Eglyniškių, Jonaukos, Zavadų kaimus ir t. t.⁸ XVIII a. pabaigoje Balstogės karo ir išdo rūmų sąrašė buvo 18 žemvaldžių.

Iki XVIII a. pabaigos totorių žemėvalda nebuvo susiformavusi. Neiškilo duomenų apie ūkių dydį, jų našumą. Ūkiai buvo silpni. Juos alino skolos, kurios pagal ipotekos įstatymus tebegaliojo. Totoriams kaip ir kitiems žemvaldžiams buvo

įvestas 24% pelno mokestis ir padūmė. Skolos slėgė totorių ūkius. Artėjant šv. Martyno dienai – skolų mokėjimo terminui – jie kreipėsi į karalių prašydami atidėti gražinimo terminus. Vilkabalių palivarką užstatęs rotmistras Baranovskis prašė karaliaus skirti 15 000 talerių (talis, puskapis – 20,46 g. svorio LDK sidabrinis pinigas, XVI a. kaldintas Vilniaus pinigų kalykloje, – aut. S. Š.) kreditą išmokėti ir užstatytą palivarką išsipirkti.⁹ Prūsijos valdžia totorių bendruomenių nežlugdė ir garantavo nuolatinį pragyvenimo šaltinį.

Iš Prūsijos ir Austrijos atimtose teritorijose buvo įkurta Varšuvos kunigaikštystė, kurioje, įsigaliojus Napoleono civiliniam kodeksui, čia gyvenę totoriai integrovosi į vietinę visuomenę, aktyviai dalyvavo Lenkijos visuomeniniame gyvenime ir pamažu sulenkėjo. 1812 m., Napoleonui pralaimėjus karo žygi į Rusiją, iš Varšuvos kunigaikštystės žemių be Poznanės buvo sudaryta Lenkijos karalystė ir autonomijos teisėmis prijungta prie Rusijos imperijos. Jai priklausė Palenkės, Suvalkų, Užnemunės totorių kolonijos. Carinės Rusijos administracija Užnemunės ir Lenkijos žemėse gyvūnams totoriams už dalyvavimą 1831 ir 1863 m. sukilimuose panaikino teisę įsigyti dvarų, uždėjo kontribucijas, įvedė pasų režimą, atėmė ginklus, uždraudė kapinių antkapuose kaldinti užrašus, skaityti spaudą, religines knygas lenkų kalba.¹⁰ Rusifikacijai priešinosi Suvalkų ir Užnemunės totoriai. „Užnemunės gyventojų kultūrinis gyvenimas niekuo nesiskyrė nuo lenkų tautybės kaimynų žemvaldžių. Buvo prenumeruojama lenkų spauda, visuomeniniuose susirinkimuose aptarinėjami bendri reikalai, prisimenami senieji laikai, lapkričio ir sausio sukilimai. Sausio sukilimo dalyviai pasakojo jaunesniajai kartai įvairius atsitikimus ir išdaigas, kurias krėsdavo norėdami išvesti iš kantrybės įtarią rusų valdžią, stropiai perrašinėjo patriotinius eilėraščius, dainuodavo dainas ir laukė Prancūzijos ginkluotos paramos, pusbalsiu kalbėta, kad netgi Turkija užstos Lenkiją. <...>. Rusų kalbos užnemuniečiai nemokėjo.“¹¹

XIX a. Užnemunės totorių bendruomenės gyvenimas pasikeitė. Žemės buvo užstatomos skoloms padengti. Žemvaldžių padėtį sunkino tai, kad jie negalėjo ūkininkauti, nes išeidavo į karo tarnybą. Totorių ūkiai mažai dalyvaudavo preki-

Piliakalnių apylinkės XIX a. pab.

neje rinkoje ir egzistavo tol, kol nualinti bankrutuodavo. Pulkininkas Steponas Tuhana Baranovskis rašė, kad „...panaikinus baudžiamą totorių dvarininkija susilpnėjo. Užnemuniečiai nemokėjo prisitaikyti prie naujų sąlygų. Išliko senieji papročiai, gyvenimo būdas nesikeitė ir viskas buvo kaip anksčiau. Juos užgulė iš Kredito valdybos ir palūkininkų gaunamos paskolos, palūkanos. Pamažu dvarai ėmė pereidinėti į kitų rankas...>. Užnemuniečiai ėmėsi tarnybos, tačiau neturėjo išsilavinimo ir negalėjo užimti gerai apmokamų aukštesnių pareigų. Pragyvenimui užtekdavo, bet negalėjo būti kalbos apie katastrofiškos ūkinės padėties pataisymą. 1880–1900 m. užnemuniečių rankose dar buvo nemaži dvarai, tačiau skolos be paliovos didėjo ir jas reikėjo likviduoti...>. Pasaulinis karas paspartino dvarininkų saujelės nykimą. Šiuo metu Užnemunėje liko tik vienas [totorių] Margutrakių dvaras, kurį stipriai „apkarpe“ lietuvių valdžia ir servitutai“¹².

Neprisitaikę prie pakitusių gyvenimo sąlygų, Bartninkuose, Vinkšnupiuose ir kitose vietovėse gyvenę totoriai išvyko į Vilniaus ar Lenkijos teritoriją, kur buvo išlikusios gausesnės tautiečių bendruomenės. Vinkšnupiuose pasiliko tik imamo Jono Chalecko šeima.

Šeima

Lietuvos totoriai rūpinosi vaikais, našlaičiais, globojo senelius. Į vyro namus įžengusi žmona tapdavo lygiateise šeimos nare. Vyro ir žmonos santarvė nepriminė

musulmoniškose šalyse įsigalėjusio despotizmo. Žmona buvo teisėta namų šeimininkė. Vyras nesikišo į jos moteriškus reikalus. Ji buvo vyro pagalbininkė: kartu dirbo laukuose, darže, prekiaavo turguje ir t. t. Vyras nerodė noro pašalinti žmonos nuo bendro stalo ir, jei ji esant svečiams kartu su vyru nesėdėjo prie stalo, tai tik dėl to, kad kaip šeimininkė virtuvėje svečiams ruošė užkandą.

Vinkšnupių apylinkėse gyvenusios totorių šeimos bendravo su kaimynais. Ona Stepanauskienė, Kuosėnų kaimo gyventoja, jaunystėje draugavo su J. Chalecko dukromis.

Maistas ir tradiciniai patiekalai

Totoriai mėsiškus patiekalus mėgo labiau nei vietiniai gyventojai. Ypač vertino avieną ir žąsieną. Kiaulienos nevalgė, nes draudė tikėjimas. Arklienos, stepių totorių skanėsto, nemėgo. Šariato taisyklės pripažino, kad arklienos vartojimas – ne nusižengimas ir pomirtiniame gyvenime neskiriama bausmė. Vinkšnupių totoriai augino daug žąsų, kurios jiems atstojo kiaules. Žąsų taukus lydė, mėsą sūdė ir labai dideliais kiekiais rūkė. Sūdomą jautieną vadino „pekelfleis“, avieną – pjaustiniu.¹³ A. Osipovičius 1868 m. Suvalkuose (Vinkšnupių apylinkėse) stebėjo originalų mėsos rūkymo atvirame ore būdą: „Kas tuose kraštuose pravažiuodamas pastebėjo šalia kaimų pastatų aukštai ant stulpų pritvirtintą kartį, kur plaikstosi siauri mėsos gabalai, ir stebėjosi tuo, kas matė totorių sodybas

ir baigiamą vėdinti rūkytą mėsą“¹⁴. S. Kričinskio nuomone, XVIII a. pabaigoje arba XIX a. pradžioje džiovinti mėsa saulėje taip, kaip tai darė turkai osmanai, Lietuvos totorius išmokė totorių keliautojai, sugrįžę iš Turkijos.

Penktadieniais arba bairamo šventei gamindavo koldūnus, panašius į lietuviškus arba lenkiškus. Jie buvo stambūs, įdaryti miltų tešlos apvalkale iš riebios kapotos veršienos arba jautienos įmaišius mairūnų, svogūnų, pipirų, druskos, kiaušinių, vandens. Koldūnai buvo apvalūs arba pailgos formos. A. Osipovičius aprašė Vinkšnupių totorių vaises: „Susirinkę taip pat vaišinosi liaudišku skanėstu – pyragėliais. Tai tešloje įvyniota peiliu kapota mėsa su avienos taukais, pipirais bei svogūnais. Varšuvoje juos vadina lietuviškais koldūnais, čia teisingiau vadina – totoriškais. Puikūs koldūnai, labai skanūs, tačiau reikia mokėti juos gaminti, nors iš pažiūros tai labai paprastas patiekalas. Juos valgo šaukštu. Svarbiausia visą koldūną apžioti neperkandus tešlos ir neišpylus sulčių, kurios kaip tik yra mėgėjų vertinamas skanėstas. Praėjusio šimtmečio aštuntame ir devintame dešimtmečiuose Suvalkuose gyvenančių totorių namuose koldūnams vartota geriausia mėsa su inkstų taukais. Tešla turėjo būti labai plona, bet kartu nesuirti ir nesuplyšti, kad iš jos neišbėgtų taukai. Koldūnų krašteliai dantyti. Prie jų pateikdavo kriunų, bet sviestu neužpildavo.“¹⁵

Kitas totorių penktadienio patiekalas – bieliuš. Jį gamino iš smulkiai sukapotos

(Nukelta į 28 psl.)

Vinkšnupiai – totorių bendruomenės centras

(Atkelta iš 27 psl.)

ir į tešlą įvyniotos riebios avienos arba žąsienos. Tešlą minkė iš miltų, kiaušinių, sviesto arba taukų. Įdarą kepė formoje arba kaistuve. Lietuvos totoriai sugalvojo kitą panašaus patiekalo pavadinimą „Bieliušo vaikai“. XIX a. pab. Užnemunės totoriai taip vadino pyragėlius su žąsiena.¹⁶

Sluoksniuotas pyragas (šimtalapis) gaminamas iš mielinės tešlos. Lakštus tempdavo rankomis, pertepdavo sviestu, pabarstydavo cukrumi, razinomis, džiovintomis slyvomis. Suformuodavo keturis–penkis pyrago sluoksnius. Viršuje dėdavo maltų aguonų, visa tai suvyniodavo į ritinį (sraigę) ir kepė dideliame skaitvario kaistuve.

Svogūnų pyragas – Lietuvos totorių virtuvės patiekalas. Jį kepė su svogūnais ir smulkiai sukapota jautiena, avienu, žąsiena. Rudenį, nupenėjus žąsis, pyragą kepė su žąsiena.

Apeiginiai patiekalai

Džaima. Riebius, svieste keptus paplotėlius dalydavo laidotuvių ir apeigų už mirusių metų. Apvalius paplotėlius gamino iš kvietinių miltų, vandens bei druskos suminkytos ir kietai iškočiotos tešlos.

Halva. Iš medaus, miltų ir sviesto kietai sumaišytą tešlą supildavo į keptuvę. Iškeptą pjaustydavo gabalais ir dalydavo kapinėse laidojimo ar mirusiojo atminimo apeigose dalyvaujantiems maldininkams.

Per laidotuves pateikdavo sultinį su makaronais ir kukuliais, pagamintą iš kapotos mėsos su pipirais, svogūnais, druska ir taukais:

- Jautienos arba avienos kepsnį,
- Pienišką ryžių košę su razinomis,
- Kompotą.

Ašure bairamo šventei virė gėrimą su iš vandens su medumi, be apynių ir alkoholio. Gėrimą patiekdavo ir šeimyninių švenčių metu.

Religija

Tikras musulmonas privalo laikytis Korano įsakymų, kurie kalba apie pamaldų ritualą, išmaldos dalijimą, pasninkavimą, kelionę į šventąsias vietas – Kaabą Mekoje ir Mediną. Milijonai baltais rūbais (ichramais) apsigobusių piligrimų Id al Adhos (Kurban bairamo) šventės dienomis Saudo Arabijoje susirenka į hadžą Mekoje, po to aplanko Minos slėnį ir Arafato kalną. Čia pranašas Mahometas

pasakė paskutinį pamokslą. Šioje vietoje bus paskelbta paskutinio teismo diena. Hadžo dienomis maldininkai Medinoje apsilanko prie Mahometo kapo. Mekoje Charamo šventyklos komplekso centre meldžiasi prie nedidelio kubo formos pastato Kaabos – svarbiausios musulmonų šventovės. Į ją meldamiesi atsigręžia viso pasaulio musulmonai. Islamo mitologija aiškina, kad Kaabą pastatė Adomas. Iki islamo išsigalėjimo ji buvo svarbiausia Mekos šventovė, aplink kurią stovėjo arabų genčių dievybių statulos. Kaabos sienos yra orientuotos į pasaulio šalis. Rytinėje sienoje įmūrytas Juodasis Akmuo. Išorinės sienos aptrauktos juodu audeklu (kisva), kurio viršutinėje dalyje auksu išsiuvinėti tekstai iš Korano. Per hadžą kisva išdalijama gabaliukais kaip relikvija maldininkams. Piligrimai pasimeldę hadžo dienų ritualą užbaigia nuo Džamarato tilto į slėnyje išrikiuotus stulpus kaip šėtono šmėklas svaidydami akmenis.¹⁷ Lietuvos totoriai svarbiausia tikybos pareiga pripažino labdarą, išmaldos dalijimą, vargšų paramą, našlaičių ir senelių globą. Tikėjo, kad gerais darbais vardan Dievo, o ne vardan žmonių, pelno Dievo malonę. Jie neskyrė didesnės reikšmės asketiškam gyvenimo būdui, tačiau gerbė žmones, mokačius atsizadėti pasaulietišku malonumų ir atsidėti tik maldoms. Dievobaimingas žmogus uoliai melddamasis galėjo virsti šventuoju.

Pamaldus musulmonas turi skaityti Koraną, nes tik mokantis tą daryti gali aktyviai melstis mečetėje, kapinėse ir namie. Lietuvos totoriai turėjo Korano vertimą lenkų, baltarusių ir rusų kalbomis. Gerbdami Koraną jo nelaikė žemiau juosmens. Bučiavo aptaisą ir stropiai saugojo, įvyniotą drobiniam rankšluostyje.

Totoriai prieš maldą bei religines apeigas atlieka apsiplovimo ritualą. Didįjį apsiplovimą vadino gusiel (arab. gusul), mažąjį – abdes (turk. abdest). Koranas draudžia vaizduoti žmogų ar žvėrį (kad išvengtų stambeldystės). Musulmonai gali melstis mečetėje, namuose ir kapinėse. Meldžiantis namuose būtina atsigręžti Mekos pusėn, uždengti veidrodžius ir paveikslus.

Lietuvos totoriai išpažįsta Sunitų apeigų Abu Hanifo pakraipos islamo tikėjimą. S. Kričinskio nuomone, tarp totorių ateivių kipčiakų galėjo būti ir Šafitų, išpažįstančių VIII mūsų eros amžiaus

Muhamedo Ibin Idrio al Šafi įkurtos teologinės mokyklos islamą.¹⁸

Mečetė

Pirmoji Vinkšnupių mečetė pastatyta už Baranovskių giminės lėšas „ne iš pareigos, bet dėl religinių paskatų“.¹⁹ Bet XIX a. ji taip apgriuvo, kad Lenkijos Karalystės tikybių ir visuotinio švietimo valstybės komisija 1819 metais svarstė galimybę ją restauruoti. Lėšas aukėjo totorių šeimos. Vaivadijos valdžia paskyrė medienos. Administracijos taryba skyrė 2000 auksinų mečetės restauravimui. 1821 m. papildomai – 3604 auksinus iš katalikų bažnyčių restauravimo fondo.²⁰

1859 m. bendruomenė nutarė pastatyti naują mūrinę mečetę, užsakė jos projektą. Lėšų gavimu iš valstybės išdoro rūpinosi Kalvarijų apskrities taryba, kurios narys buvo totorius Juozapas Ulanas. 1863 m. buvo gautas vyriausybės sutikimas dengti pusę išlaidų.²¹ Tačiau sprendimui nepritarė Lenkijos Karalystės vietininkas įsakęs pasitenkinti parapijos lėšomis. Aukos pradėtos rinkti 1872 m., o 1904 m. Varšuvos generalgubernatorius vidaus reikalų ministrui pranešė, kad Vinkšnupių bendruomenė ketina remontuoti medinę mečetę, statyti parapijos namus, tiltą, išplėsti kapines ir tuo tikslu prašo leidimo rinkti aukas Kaune, Vilniuje, Minske, Kazanės gubernijoje, Maskvoje ir Smolenske.²² Apie parapijos dydį, narių skaičių žinių neišliko.

Atnaujintą mečetę nupiešė lenkų tautybės dailininkas K. Guralskis. Piešinyje matomas kapinių pakraštys, kiemas, šoninis įėjimas mečetėn, keturkampis bokštelis, svogūninio kupolo viršūnėje kybantis pusbūgnis ir altoriaus išlinkimas galinėje sienoje. Keturslaidžio stogo, uždengto raudonomis čerpėmis, galuose styro miniatiūriniai bokšteliai.²³

Medinė, stačiakampio formos, 9x7 metrų ploto mečetė stovėjo ant bevardžio upelio kranto, atitekėjusio nuo Vilkabalių. Žiemą neapsildomos mečetės išorinės sienos buvo apkaltos lentelėmis. Dienos šviesa į mečetę skverbėsi pro pastogėje įstatytus langelius. Išilginė pertvara mečetę dalijo į patalpas, skirtas moterims ir vyrams. Jos turėjo skirtingus įėjimus. Moterų patalpa buvo kairėje pagrindinių durų pusėje į mečetę nuo Vinkšnupių dvaro. Metro aukštyje nuo grindų pertvaros išilginį plyšį dengė permatoma užuolaidėlė. Pamaldos vyko vyrų pusėje. Prieš pertvarą, mečetę dalijusią pusiau, išlinku-

sioje sienos nišoje, buvo michrab'as, niša rodanti kyblą – pasaulio pusę, kurioje yra Meka. Prieš michrab'ą maldininkams atsukęs nugarą per pamaldas sėdėdavo imamas, Mekos pusėn nukreiptu veidu. Michrab'o dešinėje buvo kelių laiptelių su turėklais pakyla – mumbier'as. Virš pagrindinių durų ir išilginės pertvaros, priešais michrab'ą ir mumbier'ą buvusiame balkonėlyje susirinkdavo jaunimas. Sienų nepuošė muhirai.

Grindis dengė žalios spalvos takeliai ir laidotuvių metu mečetei mirusiojo gimnainičių dovanotos drobulės. Maldininkai eidami į mečetę apavą palikdavo prie durų. Moterys mečeteje privalejo vilkėti tvarkingus drabužius be iškirpčių, apnuogintų rankų, o plaukus pridengusios skaromis. Vyrų meldėsi su kepurėmis arba skrybėlėmis, klūpodami, stovėdami, arba sėdėdami ant gelumbės kilimėlių.

Musulmonų tikėjimo pagrindas – Šariatas, kurio organizacinė forma – religinė bendruomenė. Imamas atlikdamas religines apeigas vilkėjo ilgą juodą rūbą plačiomis rankovėmis, vadinamą džuba. Užsidėdavo juodą arba tamsiai žalios spalvos galvos gaubtuvą – tiurbaną su balta juosta arba raudoną feską su kutu. Ne pamaldų metu vilkėjo europietiškais drabužiais.

XIX a. dvasininkams nepakako pajamų, gaunamų už religines apeigas, šventinių parapijiečių dovanų. Išsiplėtė dvasininkų pareigos. Jie tvarkė civilinės būklės užrašymo knygas, turėjo surašinėti gyventojus, prisaikdinti valdininkus. Dėl to dvasininkai paprašė valdžios institucijų skirti lėšų iš valstybės išdo. Studziankos ir Vinkšnupių imamams išdas mokėjo po 600 auksinų per metus. XIX a. penktame dešimtmetyje - po 90 sidabro rublių. 1846 m. Vinkšnupių mečetės imamui Januševskiui už ilgametę tarnybą buvo paskirta pensija. Ji pakeitusiam Abraomui Bogdanovičiui leista įstoti į civilinę pensininkų draugiją.²⁴ Rusijos valdžia neskubėjo vietinio išdo pinigų skirti dvasininkų išlaikymui.

Po pirmojo pasaulinio karo ir Nepriklausomos Lietuvos metais totoriai į mečetę atvykdavo iš tolimesnių vietovių. J. Chaleckas neturėjo lėšų mečetės remontui. Atsilupinėjo išorinių sienų lentelės, prakiuro stogas. 1944 m. vasarą vokiečiai mečetės medieną panaudojo karinių įtvirtinimų statybai. J. Chalecką mirtinai sužeidė sproguosios aviabombos skeveldra.²⁵

Vinkšnupių mečetės dvasininkų sąrašas²⁶

1. Lebedzis Juzefas (1789)-1801,

2. Bazarevskis Mustafa (1819)-1830,
3. Januševskis Abraomas 1830-1845,
4. Baranovskis Abraomas (1847),
5. Bogdanovičius Abraomas (1859)-1871,
6. Chasonovičius Aleksandras 1871-1883,
7. Bairaševskis Abraomas 1883-1893,
8. Bogdanovičius Mustafa 1893-1897,
9. Chaleckis Leonas 1897-1915,
10. Chaleckas Jonas 1916-1944.

Religinės šventės

Pagal Mėnulio kalendorių šventomis dienomis laikomos penktadienis ir kelios metinės šventės. Svarbiausia iš jų - keliąmoji Ramazan bairam šventė, trunkanti tris dienas. Pirmąją dieną, anksti rytą, musulmonai eina pasimelsti į mečetę. Po pamaldų imamas pasveikina maldininkus, o jie – imamą. Sugrįžę į namus pusryčiauja, kiti eina į miziarą (kapinės) pasimelsti už mirusius. Likusios dienos skirtos kaimynų lankymui.

Ašuro dieną švenčia Muharemo mėnesio 9 – 10 dienomis. Totoriai pasakoja, kad šventėje minima diena, kai pranašo Mahomo duktė Fatima laukė iš karo grįžtančių sūnų Huseino ir Hasano. Jų sutikimui virė kelis patiekalus. Gavusi žinią apie jų mirtį kautynėse, iš nevilties patiekalus sumaišė. Todėl totoriai, švėsdami Ašuro dieną, gamina tradicinį kompotą iš devynių rūšių vaisių, uogų ir ryžių. Tikrovėje šis patiekalas simbolizuoja devynias dienas nuo musulmonų Naujųjų Metų Muharemo pirmos dienos.

Ramazanas – griežto pasninko mėnuo. Lietuvoje pasninkaudavo vyresnio amžiaus musulmonai, kiti – mėnesio pradžioje, viduryje ir gale, t. y. keletą dienų. Ramazano metu mečetėse vykdavo vakarinės pamaldos, vadinamos taravich. Be kalendorinių švenčių buvo švenčiamas vienadienis Meulud bairamas – Mahometo gimtadieniui atminti.²⁷

Kurban bairam šventė užtrukdavo keturias dienas. Pirmą dieną už mirusių ir gyvųjų sielas buvo aukojamas avinas, rečiau karvė arba jautis. Totoriai aiškina, kad Kurban bairam'as švenčiamas Abraomo aukai atminti, kai šis Dievui paaukojo Ismailą (Biblijoje – Izaoką), bet Dievas jį pakeitė avinu.

Aukai skirtą gyvulį skersdavo prieš mečetę, besimeldžiant imamui ir parapijiečiams. Maldininkai išsidalindavo mėsą. Savininkas galėdavo pasiimti vieną aukojamo gyvulio dalį, o kita atitekdavo bendruomenei.

Iki pirmojo pasaulinio karo Vinkšnupių apylinkės gyventojai maldininkų pagausėjimą mečeteje pastebėdavo kovo mėnesį, dar laukuose esant sniego, rugsėjo ir

gruodžio mėnesiais. Religinėse apeigose dalyvaudavo ir karine apranga vilkintys totoriai, atvykę iš Vilkaviškio, Marijampolės, Kalvarijos Carinės Rusijos kariuomenės dalinių, įkurdintų po 1905 – 1907 m. revoliucijos įvykių.

Maldininkai apsigyvendavo pas kaimo gyventojus. Aplinkinius gyventojus stebino totorių religinės apeigos. Pavyzdžiui, kovo mėnesį juos matydavo besiprausiančius pro mečetę tekėjusio upelio vandeniui. Taip prieš pamaldas mečeteje totoriai atlikinėjo apsiplovimo ritualą. (1968 m. upelis priminė uždumblėjusį melioracijos griovį. Aut. pastaba).

(Bus daugiau)

¹J. Totoraitis, Sūduvos Suvalkijos istorija, I tomas, Kaunas, 1938, p. 251.

²Ten pat, p. 245.

³1655 – 1660 m. Maskvenų antpuoliai. 1672 – 1676 m. karai su Turkija. 1702 – 1703 m. Švedijos karaliaus Karolio XII invazija, Lietuvos didikų tarpusavio rietenos.

⁴Liublino unijos (1569 m.) sutartimi įkūrus jungtinę Lenkijos – Lietuvos respubliką Žečspospolitą Lenkijos karaliaus titulas tapo bendru abiejoms valstybėms.

⁵Žr. S. Kričinskis, Lietuvos totoriai, Vilnius, 1993, p. 38.

⁶Bairašauskaitė Tamara, Lietuvos totoriai XIX amžiuje, Vilnius, 1996, p. 203.

⁷Žr. ten pat, p. 203.

⁸Žr. ten pat, p. 201.

⁹Žr. ten pat, p. 205.

¹⁰Nuo 1863 m. Rusijos kariuomenės karininkų ir gubernijos tarnautojų antkapiuose įrašai turėjo būti tik rusų kalba.

¹¹S. Kričinskis, Lietuvos totoriai, Vilnius, 1993, p. 54.

¹²Ten pat, p. 55 – 56.

¹³Ten pat, p. 148.

¹⁴Ten pat, p. 147.

¹⁵S. Kričinskis, Lietuvos totoriai, 1993, Vilnius, psl. 148. 1961 – 1964 m. monografijos autorius lietuviškais koldūnais smaguriavo Vilniuje, studentų valgykloje, Tauro bendrabutyje. Koldūnus pateikdavo lydyto sviesto padaže.

¹⁶Žr. ten pat, p. 149.

¹⁷Žr. Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius, 1969, p. 295, 354. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, V tomas, Vilnius, 1979, p. 158.

¹⁸S. Kričinskis, Lietuvos totoriai, 1993, Vilnius, p. 209.

¹⁹Bairašauskaitė Tamara, Lietuvos totoriai XIX amžiuje, Vilnius, 1996, p. 159.

²⁰Žr. ten pat, p. 159.

²¹Žr. ten pat, p. 159.

²²Žr. ten pat, p. 160.

²³Nuotr. Nr. 5.

²⁴Bairašauskaitė Tamara, Lietuvos totoriai XIX amžiuje, Vilnius, 1996, p. 149.

²⁵Stepanauskienės Onos, 73 m. amžiaus, Kuosėnų kaimo gyventojos atsiminimai, užrašyti 1969 m.

²⁶Žr. Bairašauskaitė Tamara, Lietuvos totoriai XIX amžiuje, Vilnius, 1996, p. 266.

²⁷S. Kričinskis, Lietuvos totoriai, 1993, Vilnius, p. 157 - 158.

Mahometas „tebūnie jam taika ir Dievo palaima“: elgesio pavyzdys naujam tūkstantmečiui

Žmogui reikia elgesio pavyzdžių

Ar esate kada nors girdėję apie Mozę, Jėzų, Konfucijų, Krišną ar Budą? O apie Gandį, Motiną Teresę ar Martyną Liuterį Kingą? Jei jūs gyvenate Vakaruose, tikrai tikėtina, kad jūs kažkiek žinote apie šiuos žmones ir jų nuveiktus darbus. Žmogui amžinai siekiant nemirtingumo ir prasmės, daug tikrų ir prastų lyderių bei didvyrių pasirodė ant pasaulio pakylės. Visais laikais visose tautose tokioms asmenybėms rodoma pagarba atskleidžia gilų žmogaus poreikį tikėti kažkuo pranašesniu už jį patį, stengiantis peržengti savo ribotą egzistenciją. Mes matome, kad ši tema pasikartoja mituose, legendose, herojinėse istorijose, kai idealizuojami žmonės, kurie savo sekėjų buvo iškelti iki antžmogiško ar dieviško lygmens.

Dauguma išsilavinusių žmonių šiandien yra skeptikai ir į tokias istorijas žiūri kaip į žavingas primityvesnių laikų liekanas. Dėl globalizacijos ir nenutrūkstamo naujų religijų ir ideologijų srauto gali būti sunku žinoti, kuo tikėti. Kai kuriems lengviau tiesiog ignoruoti dvasinius klausimus ir dėmesį nukreipti į savo santykius su aplinkiniais, karjerą ir konkurenciją. Tačiau mes žinome, jog perdėtas materializmas slopina protą ir dvasią; nepaisant technologijos pažangos, gilus troškimas tikėti Aukštesne Galia, tikra lyderyste ir gyvenimo prasme išlieka. Kuo šiandieną, šiame amžiuje, galime pasikliauti kaip vedliu tiek dvasiniuose, tiek žemiškuose reikaluose?

Yra vienas lyderis

Vis dar beveik nežinomas Vakarams nepaprasto elgesio pavyzdys, kuriuo gali pasikliauti bet kokios kilmės žmonės, yra Pranašas Mahometas. Jo nuostabaus gyvenimo detalės buvo kruopščiai išsaugotos ir pateiktos Rytų ir Vakarų istorikams. Priešingai negu kitų žmonių, kurie pagarsėjo savo laimėjimais riboto aktyvumo sferoje, Mahometai laimėjimai aprėpia visas pagrindines gyvenimo sritis. Istorikas Maiklas H. Hartas rašė: „Mano pasirinkimas įrašyti Mahometą įtakingiausių pasaulio asmenybių sąrašo viršuje gali nustebinti kai kuriuos skaitytojus ir dar kitiems sukelti abejonių, bet jis buvo vienintelis žmogus istorijo-

je, kuriam nepaprastai sekėsi tiek religiniame, tiek pasaulietiniame lygmenyje“ (Maiklas Hartas, „100 įtakingiausių asmenybių pasaulio istorijoje“).

Kodėl eilinis europietis ar amerikietis taip mažai žino apie žmogų, kurio gyvenimas buvo toks išskirtinis?

Iracionalios baimės ir neigiama propaganda, prasidėjusi kryžiuočių laikais ir išpūsta žiniasklaidos, sukūrė daugumai žmonių imunitetą viskam, kas arabiška ar islamiška, ir šitie du terminai yra dažnai maišomi. Dabar, kai mes įžengėme į pasaulinio kaimo amžių, ar ne laikas tiems, kurie didžiuojasi, jog yra nešališki, t.y. nepriklausomiems mąstytojams, pašalinti šias psichines praėjusios eros liekanas? Mes kviečiame jus keletą minučių patyrinti naują požiūrį į religinį vadovavimą ir pažvelgti į žmogų, kurį myli penktadalis šios planetos gyventojų.

Pranašavimo supratimas islame

Musulmonui Pranašas nebūtinai yra kažkas, kas sugeba išpranašauti ateitį, nors dauguma Mahometai pranašysčių jau išsipildė, bet jis reiškia žmogų, Dievo atsiųstą kvieisti žmones atgailauti, tikėti, paskirti savo gyvenimą geriams darbams ir iš naujo atrasti tikslą, kuriam žmonės buvo sukurti. Pranašai islame nėra laikomi dieviškais, jiems nesimeldžiama, jie negarbinami, nors tai buvo nuostabaus charakterio ir dvasingumo žmonės, kurie buvo apsaugoti nuo nuodėmių, darydavo stebuklus, gaudavo apreiškimą ir bendraudavo su Dievu. Islamas moko, kad Dievas yra vienas, ir neturi partnerių; joks žmogus negali turėti jokių unikalių mūsų plačios ir sudėtingos visatos Protingojo Kūrėjo ir Išlaikytojo savybių. Mahometas nebuvo niekas daugiau kaip pagerbtas Dievo tarnas ir Pasiuntinys, tačiau jis įkūnijo geriausią žmogaus potencialą, ir būtent tai daro jį tokių žavų ir pasiekiamą šiandieną. Paskutinis iš Dievo atsiųstų pranašų ir pasiuntinių visiems žemės žmonėms – įskaitant prieš tai atsiųstus Nojų, Abraomą, Mozę ir Jėzų, – kurie tapo neeilinio masto individualiais ir pasiekė didelių visuomenės pokyčių, Mahometas buvo neprilygstamas mokytojas ir vadovas. Kalbėdamas apie savo, kaip paskutiniojo tikro Pranašo prieš Pasku-

tiniją dieną, vaidmenį, jis sakė: „Mano alegorija, lyginant su kitais pranašais, kurie buvo atėję prieš mane, yra žmogaus, kuris pastatė puikų ir gražų namą, tik vienos plytos trūko kampe, alegorija. Žmonės vaikščiojo aplink jį ir stebėjosi jo grožiu, bet sakė: „Jei tik ta plyta būtų įmūryta į savo vietą!“ Aš esu ta plyta ir aš esu paskutinis iš pranašų.“

Mahometai gyvenimas

Mahometas gimė 570 metais po Kr. kilmingoje Mekos šeimoje ir buvo Pranašo Abraomo palikuonis. Tapęs našlaičiu šešerių metų, Mahometas buvo dėmesingas jaunuolis, dirbęs piemeniu ir padėdavęs savo dėdei rūpintis prekybos karavanais. Būdamas paauglys, jis atmetė amoralius savo tautos, nūgrimzdusios į stambeldystę, papročius ir prisijungė prie taurios grupės, taip užsitarnaudamas Patikimojo vardą. Būdamas 25 metų, jis pradėjo dirbti pas turtingą 40 metų našlę Khadidžą, turinčią savo verslą. Sužavėta Mahometai dorumo ir charakterio, Khadidža pasiūlė tuoktis ir jis sutiko. Nepaisant amžiaus skirtumo, jie laimingai gyveno 25 metus ir susilaukė šešių vaikų.

Po Khadidžos mirties Mahometas vedė kelias moteris dėl politinių ar humaniško priežasčių, nes to buvo tikimasi iš jo padėties žmogaus; visos, išskyrus vieną, buvo našlės ir išsiskyrusios. Jis buvo mylintis ir dėmesingas vyras ir tėvas, o jo šeima buvo jam atsidavusi. Tam netrukė jo savanoriškas neturtas, nes jis praktiškai pritaikė savo paties patarimą: „Geriausias iš jūsų yra tas, kuris yra geriausias savo šeimai.“

Mahometas kaip Pranašas

Mahometui pirmą kartą apsiereiškė Dievas per Angelą Gabrielių, kai jis buvo 40 metų. Mahometas ir toliau sulaukdamas apreiškimų 23 metus įvairiomis temomis. Šie apreiškimai tapo žinomi kaip Šv. Koranas ir musulmonų yra laikomi tiksliai Dievo žodžiu; paties Pranašo žodžiai buvo surinkti atskirai. Mahometai propaguojamam monoteizmui ir socialinei reformai smarkiai priešinosi Mekos elitas; po trylikos metų intensyvaus persekiojimo Mahometas ir jo šalininkai buvo pakviesti persikelti į Mediną, kuri buvo susiskaldžiusi po turgentinio karo. Mahometas sėkmingai

išsprendė nesutarimus ir suvienijo dvi kariaujančias grupuotes ir tarp vietinius gyventojus bei atvykėlius. Arabų gentinei visuomenei tai buvo nepaprastas laimėjimas. Pirmieji musulmonai, globojami Pranašo, įgyvendavo aukšinę taisyklę: „Nė vienas iš tikro netiki, kol netrokšta savo broliui to, ko trokšta sau.“

Mahometo palikimas: Medinos modelis

Mahometui religija buvo ne vien asmeninio įsitikinimo reikalas, bet ir gyvenimo būdas. Medina klestėjo jo vadovaujama. Medinos valdymo modelis, pagrįstas teisingumu, pagarba žmogaus orumui ir sąmoningumu tikint Dievu, tapo pavyzdžiu, kurio siekdami musulmonai nuo to laiko ieškojo įkvėpimo.

Pranašas sukūrė pirmąją pasaulyje konstituciją, kuri saugojo religinių mažumų teises, ir sudarė sutartis ir sąjungas su kaimyninėmis gentimis. Jis siuntė laiškus Persijos, Egipto, Abisinijos ir Bizantijos valdovams, skelbdamas tyro monoteizmo žinią ir kviesdamas juos priimti islamą. Pirmą kartą istorijoje moterims, vaikams, našlaičiams, užsieniečiams ir vergams buvo suteiktos plačios teisės ir apsauga. Dauguma Pranašo interesų atrodo labai modernūs: jis smerkė rasizmą ir nacionalizmą sakydamas, jog „nėra jokio viršumo arabui prieš ne arabą ar baltaodžiui prieš juodaodį, išskyrus dorumą (dievobaimingumą)“. Jis įtvirtino įstatymus, saugančius gyvūnus, medžius ir aplinką. Jis skatino laisvą prekybą ir etines investicijas, taip pat saugojo darbininkų teises ir draudė rinkti palūkanas. Jis propagavo taiką, tačiau nurodė proto jėgos panaudojimo atvejus, kai panaudoti jėga buvo būtina. Jis įtikino žmones atsisakyti alkoholio, narkotikų, prostitucijos ir nusikaltimų bei skatino sveiką gyvenseną. Jis smerkė šeimyninį smurtą, drąsino savo žmonas kalbėti, ką jos pačios galvoja, ir suteikė musulmonėms moterims daug teisių, apie kurias Europoje ilgus amžius nebuvo nė svajojama, įskaitant teisę į nuosavą turtą, teisę atsisakyti vedybų ir siekti skyrybų dėl nesuderinamumo. Pranašas skatino savo sekėjus siekti naudingų žinių visose srityse. Šitai lėmė, jog islamiškose šalyse niekada nebuvo prieštaros tarp mokslo ir religijos ir musulmonai pirmavo pasaulyje daugelio sričių mokslo darbais ilgus šimtmečius. Nors Mahometo palikimas apima daugelį sričių nuo meno iki politikos, Muhammedo didžiausias jo siekis buvo

įtvirtinti monoteizmą. Kaip branduolys atomo centre, Vieno Dievo idėja glūdi islamiškos kultūros širdyje. Musulmonai kreipiasi į savo Kūrėją be tarpininkų, neprarasdami orumo, būdingo stambeldystei ir prietaringumui.

Pranašas visa tai pasiekė savo charakteriu ir asmeniniu pavyzdžiu; jis įkvėpė savo sekėjams meilę, atsidavimą ir nepriylgstamą pagarbios baimės jausmą. Daugelį žmonių sugadintų absoliuti valdžia, kurią Mahometas turėjo savo rankose vėlesniais metais, tačiau jis išliko kuklus ir visada žinojo savo Palaimų Šaltinį. „Aš esu tik Dievo tarnas,“ jis sakė, „Aš tik buvau atsiųstas kaip mokytojas.“ Mahometas leido savo dienas tarnaudamas žmonėms, o naktis – melsdamasis. Jis skelbė religinį saikingumą ir pusiausvyrą; draudė savo sekėjams pasirinkti vienuolišką gyvenimo būdą ir norėjo, jog jie sukurtų stiprias šeimas ir gerintų aplinkinį pasaulį, išlikdami gi-

liai sąmoningi ir tikėdami Dievu. Trumpą vienos kartos gyvenamąjį laikotarpį ir per savo paties gyvenimą Pranašas Mahometas sėkmingai pakeitė Arabijos žmonių tikėjimą, mentalitetą ir kultūrą; per šimtą metų jo paskleista žinia palietė milijonų Afrikos, Azijos ir kai kurių Europos žmonių širdis ir gyvenimus. Mahometas pranašavo, kad kiekviena kita karta bus blogesnė už praėjusią, ir jo spėjimas pasitvirtino! Musulmonai ne visada suprato ar gerbė jo pavyzdį. Tačiau Mahometo mokymai, kalbos ir papročiai buvo kruopščiai užrašomi jo bičiulių. Tai buvo sudėta į autentiškų pasakymų knygas. Kartu su Šv. Koranu jos sudaro visuminį praktikuojančių musulmonų gyvenimo būdo pagrindą, o kitiems jos leidžia patraukliai žvilgtelėti į išskirtinio žmogaus širdį ir protą, iš kurio pavyzdžio galima daug ko išmokti.

Lietuvos musulmonų jaunimo bendrija.
Vertimas iš anglų kalbos WAMY.

Kauno apskrities totorių bendruomenės ataskaitinis-rinkiminis susirinkimas

2009 m. gruodžio 12 d. Kauno įvairių tautų kultūrų centre įvyko Kauno apskrities totorių bendruomenės (KATB) ataskaitinis rinkiminis susirinkimas.

Susirinkimą vedė Jolanta Zinkuvienė. Pradžioje buvo pagerbti tylos minute iš gyvenimo išėję bendruomenės nariai.

KATB pirmininkas Kęstutis Šafravičius padarė pranešimą, kuriame atsiskaitė už veiklą per ataskaitinį 2007–2009 metų laikotarpį. Atlikta daug reikšmingų darbų. Tai įkurtas vaikų saviveiklos ansamblis „Leisan“, kuris dalyvavo keliuose renginiuose mieste ir viename užsienyje – Lenkijoje. Surengta keletas parodų: dvi Kauno miesto muziejuje, po vieną Kauno įvairių tautų kultūrų centre, Garliavos bibliotekoje, prisidėta rengiant parodą Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje. Surengtos vaikų naujametės eglutės, bendruomenė miesto visuomenei pristatyta dideliame renginyje Kauno miesto muziejuje. Suorganizuota karinio istorinio klubo veikla, išgytos senovinės ulonų uniformos bei ginklai, dalyvauta istorinių mūšių inscenizacijose (T. Kosciuškos laikų mūšiuose Kaune, Kobylkoje prie Varšuvos, Deltuvos mūšyje), dalyvauta perlaidojant Radvilų palaikus Dubingiuose, prezidentės D. Grybauskaitės inauguracijoje. Atstovauta bendruomenei daugelyje renginių, į kuriuos būdavome kvie-

sti. Visą šią veiklą galima vertinti tik teigiamai.

Rinkimuose pirmininku buvo perrinktas KATB pirmininkas Kęstutis Šafravičius. Į komitetą išrinkta 10 narių: Jolanta Zinkuvienė, Liucija Kalkauskienė, Lilė Asanavičienė, Rima Kazėnienė, Radikas Mažitovas, Rimas Ščuckas, Jonas Ridzvanavičius vyresnysis, Jonas Ridzvanavičius jaunesnysis, Danielius Dzenajavičius ir Emilis Jakubauskas. Nutarta komiteto įgaliojimus pratęsti ketveriems metams. Taip pat buvo išrinkta trijų asmenų Revizijos komisija.

Toliau susirinkime knygą „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ pristatė Adas Jakubauskas, apie Raižiuose numatomo statyti paminklo Vytautui Didžiajam fondą kalbėjo Motiejus Jakubauskas, apie Nemėžio totorių bendruomenės problemas papasakojo jos pirmininkas Tairas Kuznecovas.

Nedidelį koncertą surengė saviveiklininkai. Fortepijonu paskambino Danielė Makulavičiūtė, smuiku griežė jaunasis Pijus Liubinskas, dainavo vaikų ansamblis „Leisan“, taip pat dainininkė Rima Kazėnienė.

Vakaras baigėsi vakarone, atsineštų patiekalų degustavimu, bendravimu neformalioje aplinkoje.

„LT“ informacija

Tvarkomos Vinkšnupių kapinės

Prieš 30 metų kraštotyrininkas Sigitas Šileika nufotografavo ir užrašė atsiminimus apie Vinkšnupių totorių kapines. Dabar Bartninkų seniūno Petro Čirvinsko dėka totorių kapinės gražiai sutvarkytos. Pastaruoju metu į talką tvarkant kapines įsitraukė ir Alytaus apskrities totorių bendruomenės nariai. Tvarkyti kapines vyrai su kastuvais, kirviais, laužtuvais, virvėmis atvyko vadovaujami entuziasto alytiškio M. Abunevičiaus. Vinkšnupių kapinėse talkinusiems mūsų tautiečiams padėjo ir bartninkiečiai. Talkininkai atvertė paminklus, sutvirtino jų pamatus.

Daivos AMBRASAITĖS
nuotraukoje Vilkaviškio rajono savivaldybės Kultūros skyriaus vedėjas A. Blauzdžiūnas (kairėje) su talkininkais Motiejumi Abunevičiumi ir Adomu Abunevičiumi Vinkšnupių kapinėse.
„LT“ informacija

Dėl **Tanės Jasinskienės** mirties reiškiamė gilią užuojautą dukrai Žanai Plioplienei, seserims Marytei Šagunevičienei, Elenai Makulavičiūtei, Felicijai Krinickienei, broliams Aleksui, Juozui ir Stepui Makulavičiams.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl **Marytės Janušauskienės** mirties reiškiamė gilią užuojautą dukrai Zofijai Jakubauskienei, sūnams Ipolitui ir Valentinui Janušauskams.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga
Alytaus apskrities totorių bendruomenė

Dėl vyro ir tėvo **Romano Aleksandrovičiaus** mirties reiškiamė gilią užuojautą žmonai Zinai Aleksandrovič, sūnams Alijui ir Konstantinui Aleksandrovičiams, dukrai Emai Aleksandrovič.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl **Boriso Makavecko** mirties reiškiamė užuojautą artimiesiems.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl **Eduardo Muchlios** mirties reiškiamė gilią užuojautą sūnui Edvardui Muchliai ir kitiems artimiesiems.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl **Jono Jakubausko** mirties reiškiamė gilią užuojautą dukrai Jurgitai Jakubauskaitei ir sūnui Ruslanui Jakubauskui.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl **Jono Jakubausko** mirties reiškiamė užuojautą seserims Marytei Aleksandrovič, Elenai Jakobovskajai, Zosei Mucharskajai, Ženetai Svirskienei, broliams Mikui, Kostui ir Romui Jakubauskams.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl vyro **Gintaro Žemaičio** mirties reiškiamė gilią užuojautą Svetlanai Žemaitienei.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl brolio **Romano Aleksandrovičiaus** mirties reiškiamė užuojautą seserims Tamarai Radkevič, Lilijai Skarinai, Jelenai Kasatovai.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl **Renato Milkamanovičiaus** mirties reiškiamė gilią užuojautą motinai Raisai Milkamanovič ir seseriai Zitai Milkamanovič.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Dėl ilgametės Vilniaus miesto totorių senjorų klubo pirmininkės **Limos Baranauskienės** mirties reiškiamė užuojautą artimiesiems.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Lietuvos totoriai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822–2072

Adresas:

R. Kalantos g. 10–17,
LT–52498 Kaunas

El. paštas: jonridz@ktu.lt

www.tbn.lt

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyriausiasis redaktorius: Galimas Sitdykovas

☎ 8 617 18 962,

el. p. g.sitdykov@ubig.lt

☎ 8 682 72 328

☎ (8 37) 73 68 02

☎ (8 37) 22 73 26

☎ 8 674 17 710

☎ 8 615 10 166

☎ 8 618 28 986

☎ 8 680 76 115

Redaktorius: Adas Jakubauskas

Atsakingasis sekretorius: Jonas Rīdzvanavičius

Lietuvių kalbos redaktorė: Jūratė Čirūnaitė

Tikėjimo klausimai: Romas Jakubauskas

Kultūros paveldas: Galina Miškinienė

Vertėjai: Ernestas Jakubauskas

Tatjana Čachorovska

Spausdino: spaustuvė „Komantas“. Tiražas – 800 egz.